

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΜΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**Εθελούσιες και αναγκαστικές επιστροφές υπηκόων τρίτων χωρών
από την Ελλάδα: Αποκαλύπτοντας πολιτικές, κοινωνικές και
ανθρωπιστικές προκλήσεις και προεκτάσεις**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ:
ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ ΖΑΧΑΡΟΥΛΑ
(ΑΜ:7342142100016)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΦΟΥΣΚΑΣ

Αθήνα
2023

Εξώφυλλο: <https://bit.ly/3Hjl6nS>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ	7
1.1 Θεωρητικό πλαίσιο περί επιστροφής.....	7
1.2 Διαχείριση συνόρων στην ΕΕ και πρόσβαση στην ελληνική επικράτεια.....	8
1.2.1 Διαχείριση συνόρων στην ΕΕ	8
1.2.2 Νέος Κανονισμός για τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής.....	10
1.2.3 Πρόσβαση στην Ελληνική Επικράτεια	10
1.3 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ προς την Ελλάδα και επιστροφές 2015-2019	11
1.3.1. Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2015.....	11
1.3.2 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2016.....	14
1.3.3 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2017.....	17
1.3.4 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2019.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	28
2.1 Πλαίσιο εφαρμογής: Ευρωπαϊκό/Εθνικό	28
2.2 ΥΤΧ που επιστρέφουν στην πατρίδα τους αναγκαστικά.....	29
2.3 Φορείς που εμπλέκονται και ο ρόλος τους	29
2.4 Στάδια και διαδικασία.....	30
2.5 Κράτηση και συνθήκες	30
2.6 Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	33
3.1 Πλαίσιο εφαρμογής: Ευρωπαϊκό/Εθνικό	33
3.2 ΥΤΧ που επιστρέφουν στην πατρίδα τους εθελούσια	33
3.3 Φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία επιστροφής	33
3.4 Στάδια και διαδικασία.....	34
3.5 Διαβίωση και συνθήκες	35
3.6 Προγράμματα Υποβοηθούμενης Εθελούσιας Επιστροφής	35
3.7 Προγράμματα Υποστηριζόμενης Εθελούσιας Επιστροφής και Επανένταξης.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	39
4.1 Μεθοδολογία.....	39
4.1.1 Η συστηματική ανασκόπηση	39
4.1.2 Πηγές πληροφοριών.....	40
4.1.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	40
4.1.4 Διαδικασία επιλογής μελετών.....	41
4.1.5 Κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού άρθρων.....	41
4.1.6 Στοιχεία καταγραφής	42
4.1.7 Διάγραμμα ροής – PRISMA	42
4.2 Έρευνες για τις εθελούσιες επιστροφές ΥΤΧ από την Ελλάδα (2015-2019).....	44
4.3 Έρευνες για τις αναγκαστικές επιστροφές ΥΤΧ από την Ελλάδα (2015-2019).....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΥΣΙΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ.....	48
5.1 Πολιτικές.....	48
5.2 Ανθρωπιστικές	49
5.3 Κοινωνικές	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	57

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας καθιστά τη χώρα το σταυροδρόμι της Μεσογείου και συγχρόνως το μονοπάτι για όλους αυτούς τους μετακινούμενους πληθυσμούς, υπηκόους τρίτων χωρών (YTX), οι οποίοι για ποικίλους λόγους αναζητούν ένα τρόπο διαφυγής από τον τόπο που διαβιών. Η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ (ΕΕ) αντιμετωπίζει αφενός την πρόκληση διαχείρισης των μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών και ελέγχου στα εξωτερικά σύνορα της, που αποτελούν σύνορα της ΕΕ, και αφετέρου να εφαρμόσει την κοινή πολιτική ασύλου και μετανάστευσης της ΕΕ, καθώς και να διαχειριστεί επιστροφές YTX.

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί μέσα από εξέταση των αποτελεσμάτων προηγούμενων ερευνών στο θέμα της διαχείρισης των αναγκαστικών και εθελούσιων επιστροφών YTX από την Ελλάδα, με σκοπό να αποκαλυφθούν πολιτικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις και προεκτάσεις, οι οποίες συνδέονται με τις διαδικασίες επιστροφών.

Εργαλείο της εργασίας είναι η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικών εργασιών, δημοσιευμένων στην αγγλική ή ελληνική γλώσσα, μεταξύ 2015 και 2019, μέσω των βάσεων δεδομένων Google Scholar και Scopus μέσω διαγράμματος ροής PRISMA.

Οι βάσεις δεδομένων εντόπισαν 124 εγγραφές για τις εθελούσιες επιστροφές και 132 εγγραφές για τις αναγκαστικές επιστροφές, οι οποίες ελέγχθηκαν ως προς τη σχετικότητά τους με το θέμα (τίτλος και περίληψη) και τη συμμόρφωσή τους με τα κριτήρια επιλογής. 16 εγγραφές για τις εθελούσιες επιστροφές και 13 εγγραφές αντίστοιχα για τις αναγκαστικές επιστροφές πληρούσαν όλες τις απαιτήσεις και συμπεριλήφθηκαν στην αξιολόγηση.

Τα δεδομένα υποδηλώνουν ότι ο χειρισμός του ζητήματος των επιστροφών, είτε εθελούσιων, είτε αναγκαστικών, κατά το διάστημα 2015-2019 επηρεάστηκε από την προσπάθεια της Ελλάδας να συνέλθει από τη βαθιά οικονομική κρίση, από το γραφειοκρατικό σύστημα και την έλλειψη οργάνωσης από την περιορισμένη ενίσχυση και υποστήριξη από την ΕΕ και από τις διμερείς σχέσεις της χώρας με τις τρίτες χώρες. Σταδιακά, η Ελλάδα κατευθύνθηκε προς μια πιο ανθρωπιστική επίλυση του ζητήματος, δημιουργώντας δομές φιλοξενίας, συμπεριλαμβάνοντας ανηλίκους YTX στην εκπαίδευση και ενισχύοντας όσους επιθυμούν να επιστέψουν οικειοθελώς στην πατρίδα τους.

Λέξεις-κλειδιά: Ελλάδα, υπήκοοι τρίτων χωρών, επιστροφές, εθελούσιες επιστροφές, αναγκαστικές επιστροφές, μεταναστευτική πολιτική.

ABSTRACT

The geographical location of Greece makes the country the crossroads of the Mediterranean and at the same time the path for all these mobile populations, third country nationals (TCNs), who for various reasons are looking for a way to escape from the place they live. Greece as a member of the European Union (EU) faces on the one hand the challenge of managing migration and refugee flows and the control of its external borders, which are also the borders of the EU, and on the other hand the challenge of implementation of the EU's common asylum and migration policy, as well as to manage returns of TCNs.

This thesis attempts to examine the results of previous research on the management of forced and voluntary returns of TCNs from Greece, with the aim of revealing political, social and humanitarian challenges and implications, which are linked to the return procedures.

A systematic literature review of relevant works, published in English or Greek, between 2015 and 2019, through the Google Scholar and Scopus databases through a PRISMA flowchart was carried out.

Databases identified 124 records for voluntary returns and 132 records for forced returns, which were checked for their relateness to the subject (title and abstract), and their accordance to the selection criteria. 16 records for voluntary returns and 13 records for forced returns met all requirements and were included in the review.

The data suggest that the handling of the issue of returns, whether voluntary or forced, during the period 2015-2019 was affected by Greece's attempt to recover from the deep economic crisis, by the bureaucratic system and the lack of organization by the limited aid and support from the EU and from country's bilateral relations with third countries. Gradually, Greece moved towards a more humane solution to the issue, creating accommodation structures, including TCN minors in education and supporting those who wish to voluntarily return to their country of origin.

Keywords

Greece, third-country nationals, returns, voluntary returns, forced returns, immigration policy.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Οδηγία 2008/115/ΕΚ¹, ως «υπήκοος τρίτης χώρας» (YTX) ορίζεται το άτομο που δεν είναι πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) (άρθρ.17, παρ.1 Συνθήκης) το οποίο δεν έχει το κοινοτικό δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας κατά τα καθοριζόμενα με τον Κώδικα Συνόρων Σένγκεν/Schengen (ΚΣΣ) (άρθρ.2, παρ.5). Η παραμονή ενός YTX στο έδαφος ενός Κράτους-Μέλους του χώρου Schengen, χαρακτηρίζεται ως «παράνομη παραμονή», όταν δεν πληροί προϋποθέσεις εισόδου (άρθ.5 ΚΣΣ) ή όταν δεν υφίστανται οι προϋποθέσεις εισόδου και παραμονής που ισχύουν κατά την εμφάνιση ενός ευρέως κύματος μεταναστευτικών ροών, το οποίο οφείλεται σε μετακίνηση ανθρώπων από χώρες που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση προς τις λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες (Karamanidou & Kasperek, 2018).

Προκειμένου να καθιερωθεί η βέλτιστη πολιτική επιστροφής και επαναπατρισμού των YTX, θεσπίστηκαν συγκεκριμένοι κανόνες, με σκοπό οι επιστροφές να πραγματοποιούνται χωρίς να διακυβεύονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των ενδιαφερομένων. Με την έννοια «επιστροφή» νοείται η διαδικασία επανόδου YTX, εθελούσια ή αναγκαστική, στη χώρα από την οποία κατάγεται, είτε σε χώρα διέλευσης, όπως ορίζουν συμφωνίες επανεισδοχής, είτε κοινοτικές είτε διμερείς, ή σε τρίτη χώρα, η οποία αποδέχεται την εθελοντική επιστροφή του υπηκόου.

Αποτελεί προτεραιότητα η εθελούσια επιστροφή του YTX, σε σχέση με την αναγκαστική, και για το λόγο αυτό έχει προβλεφθεί μια προθεσμία οικειοθελούς αναχώρησης, η οποία δύναται να παραταθεί υπό προϋποθέσεις. Προκειμένου να διασφαλιστούν τα δικαιώματα των ατόμων, για τα οποία αποφασίζεται η επιστροφή, θα πρέπει τα άτομα αυτά να έχουν την απαραίτητη νομική αρωγή, και να μεριμνά το κράτος για την παροχή της σε περίπτωση οικονομικής αδυναμίας των ενδιαφερόντων. Ομοίως, η κρατική μέριμνα επεκτείνεται και στην περίπτωση που οι YTX, οι οποίοι παραμένουν εντός του εδάφους του κράτους, δεν έχουν τους απαραίτητους πόρους για να συντηρηθούν ή να μισθώσουν τόπο διαμονής ή να φροντίσουν προστατευόμενα μέλη, όπως τα παιδιά (Fouskas, et al., 2019).

Λαμβάνοντας υπόψη την καίρια για τις μεταναστευτικές ροές γεωγραφική θέση της Ελλάδας, και την έκταση την οποία έλαβε το μεταναστευτικό ζήτημα από το 2015 και μετά, εμφανίζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η μελέτη των πολιτικών της χώρας, αναφορικά με τις εθελούσιες και τις αναγκαστικές επιστροφές. Για το λόγο αυτό στην παρούσα διπλωματική εργασία, αναδεικνύεται η στάση της Ελλάδας στο θέμα της διαχείρισης των αναγκαστικών και εθελούσιων επιστροφών, με σκοπό να αποκαλυφθούν πολιτικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις και προεκτάσεις, που συνδέονται με τις επιστροφές YTX.

¹ Οδηγία 2008/115/ΕΚ.

Μέσω της μεθόδου της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης, η εργασία επιχειρεί να προσδιορίσει, να αξιολογήσει και να συνθέσει τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών για τις επιστροφές από το ελληνικό κράτος και να αποκαλύψει προκλήσεις και προεκτάσεις, που συνδέονται με αυτές.

Στο πρώτο κεφάλαιο μελετάται η διαχείριση των συνόρων στην ΕΕ από την Ελλάδα. Στα επόμενα δύο κεφάλαια εξετάζονται οι αναγκαστικές και οι εθελούσιες επιστροφές YTX αντίστοιχα, βάσει του πλαισίου εφαρμογής σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στο τέταρτο κεφάλαιο, αναλύεται η συστηματική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας επιστημονικών άρθρων με έρευνες κατά το διάστημα 2015-2019 και τα αποτελέσματα της, κάνοντας χρήση του διαγράμματος ροής PRISMA: α) για τις αναγκαστικές επιστροφές YTX από την Ελλάδα και β) για τις εθελούσιες επιστροφές YTX από την Ελλάδα. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται τα πιο σημαντικά αποτελέσματα των τελικών υπό μελέτη ερευνών και εξάγονται χρήσιμες πληροφορίες για τις προκλήσεις που εγείρονται από την πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα για τις αναγκαστικές και εθελούσιες επιστροφές YTX.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑ

1.1 Θεωρητικό πλαίσιο περί επιστροφής

Ήδη από το 1960 πραγματοποιούνται ακαδημαϊκές ερευνητικές προσεγγίσεις αναφορικά με την επιστροφή, τον αντίκτυπο στο ίδιο το άτομο που επιστρέφει, στη χώρα υποδοχής και στη χώρα πρόελευσης, τις ποικίλες πτυχές φαινομένου αναφορικά με την απόφαση για επιστροφή και την επανένταξη μετά την επιστροφή, που συμπίπτουν με την ολοκλήρωση προγραμμάτων προσωρινής μετανάστευσης και το ενδιαφέρον αυτών των ευρωπαϊκών χωρών να ενθαρρύνουν τον επαναπατρισμό. Κεντρικό ερώτημα της διεθνούς βιβλιογραφίας αποτελεί «Για ποιο λόγο ο ΥΤΧ επιστρέφει;» Στο πλαίσιο των καθοριστικών παραγόντων της μετανάστευσης και της μετανάστευσης επιστροφής (Carling, Mortensen, & Wu, 2011; Fouskas, 2021; Κόντης 2021;). λαμβάνονται υπόψη εκτός από την αναγκαστική/υποχρεωτική επιστροφή και ατομικοί/προσωπικοί παράγοντες αποτυχίας ή επιτυχίας, οικογενειακές καταστάσεις, ζητημάτων προσαρμογής κ.ά. δηλαδή εξαιτίας των διαφορετικών τύπων και αιτιών πίσω από τις αποφάσεις μετανάστευσης, υπάρχουν και διαφορετικοί τύποι επιστροφής (μόνιμοι/προσωρινοί, πρόσφυγες/αιτούντες άσυλο, φοιτητές, δεύτερης γενιάς, βραχυπρόθεσμοι/μακροπρόθεσμοι, υγεία ή εργασία (Tsakonas & Xenakis, 2013; Karatrantos, 2021) (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Τύπο και αιτίες επιστροφής

Επιστροφή	επίτευγμα/ εθελούσια	ο/η ΥΤΧ επιστρέφει οικειοθελώς έχοντας επιτύχει τον σκοπό που πήγε στο εξωτερικό
	ολοκλήρωσης/ εθελούσια	ο/η ΥΤΧ επιστρέφει οικειοθελώς έχοντας επιτύχει τον σκοπό που πήγε στο εξωτερικό
	οπισθοδρόμησης/ εθελούσια	ο/η ΥΤΧ επιστρέφει οικειοθελώς δυσaréσκεια εξαιτίας συνθηκών εργασίας, οικογενειακούς λόγους, εμπειρία βίας
	αναγκαστική/ ακούσια	ο/η ΥΤΧ αναγκάζεται να επιστρέψει για λόγους αποφάσεων πολιτικής που λαμβάνει η χώρα προορισμού

Πηγή: Batistella, 2018; Cassarino, 2004

Οι θεωρίες της μετανάστευσης δύνανται να ερμηνεύσουν τις επιστροφές των ΥΤΧ (Douglas, 1993). Η Νεοκλασική Οικονομική Θεωρία λαμβάνοντας υπόψη ότι η μετανάστευση κινητοποιείται από την έννοια των μισθολογικών διαφορών μεταξύ των περιοχών υποδοχής και αποστολής και τις προσδοκίες του ΥΤΧ για υψηλότερες αποδοχές στη χώρα υποδοχής (Cassarino, 2004). Επομένως η επιστροφή προκύπτει ως συνέπεια των ανεπιτυχών εμπειριών τους καθώς δεν έλαβαν τις απολαβές

που ανέμεναν. Η Δομική Θεωρία λαμβάνει υπόψη κοινωνικούς και θεσμικούς παράγοντες στις χώρες προέλευσης και συσχετίζει την οικονομία και την κοινωνία της χώρας με τις προσδοκίες του επιστρέφοντα. Ο Διεθνικισμός αντιλαμβάνεται την επιστροφή ως αναπόσπαστο μέρος ενός κυκλικού συστήματος κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων και ανταλλαγών που διευκολύνει την επανένταξη των μεταναστών, μεταφέροντας παράλληλα γνώση, πληροφορίες και μέλη. Η Θεωρία των Κοινωνικών Δικτύων θεωρεί ότι οι επαναπατρισθέντες διατηρούν ισχυρούς δεσμούς με τους τόπους καταγωγής τους σε άλλες χώρες, ως φορείς υλικών/άυλων πόρων, είτε έχουν υψηλή ειδίκευση είτε όχι (Cassarino, 2004).

1.2 Διαχείριση συνόρων στην ΕΕ και πρόσβαση στην ελληνική επικράτεια

1.2.1 Διαχείριση συνόρων στην ΕΕ

Με το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου προκλήθηκαν σημαντικές ροές εισερχόμενων μεταναστευτικών ροών, από τις πληγείσες χώρες του Πολέμου, μεταξύ άλλων, προς χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Προκειμένου να ελεγχθούν οι ροές υπογράφηκε το 1951 η Σύμβαση της Γενεύης, η οποία καθορίζει τις αρχές και το δίκαιο που ισχύει διεθνώς και σχετίζεται με την προστασία των προσφύγων. Ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα, το οποίο καθορίζεται με τη Σύμβαση, είναι ότι τα κράτη οφείλουν να μην επιστρέφουν τους πρόσφυγες σε χώρες, οι οποίες αποτελούν απειλή για τη ζωή και την ελευθερία τους (αρχή της μη επαναπροώθησης άρθρ.3 παρ.1). Αποτελεί εξαίρεση η περίπτωση παραμονής του ατόμου που εγκυμονεί κινδύνους για την εθνική ασφάλεια της χώρας.

Στο πλαίσιο της αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών και της δίκαιης αναλογίας των ευθυνών μεταξύ τους, υιοθετείται από κοινού η πολιτική ασύλου και μετανάστευσης και ελέγχου των συνόρων των χωρών της ΕΕ, όπως ακριβώς αναφέρεται στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) (άρθρ.80) (Μαραβέγιας, 2016). Βάσει αυτής της κοινής πολιτικής η ΕΕ οφείλει να συνδράμει τα κράτη που αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες μεταναστευτικές ροές και δέχονται πιέσεις ποικιλοτρόπως. Στη ΣΛΕΕ (άρθρ.78 παρ.3) προβλέπεται η έκδοση προσωρινών υποστηρικτικών και ενισχυτικών μέτρων για το κράτος που απροσδόκητα δέχεται την εισροή ΥΤΧ, γεγονός το οποίο αφορά ιδιαιτέρως χώρες της Νότιας Ευρώπης.

Για τον καθορισμό των εξωτερικών κοινών συνόρων των συμμετεχόντων κρατών, που στην ουσία αποτελούν σύνορα της ΕΕ (Karamanidou & Kasperek, 2022) δημιουργήθηκε ο χώρος Schengen (Εικόνα 1). Η Συμφωνία Schengen, παρέχει τη δυνατότητα στους πολίτες των χωρών που έχουν προσχωρήσει σε αυτή να μετακινούνται ελεύθερα και χωρίς συνοριακούς ελέγχους εντός της περιοχής. Σε κάποιες περιπτώσεις και για συγκεκριμένους λόγους, μπορεί να διενεργηθούν έλεγχοι

εντός των συνόρων του χώρου (π.χ. απειλή δημόσιας ασφάλειας, ύποπτο άτομο για διάπραξη διασυνοριακής εγκληματικής ενέργειας), ώστε να διαπιστωθεί και να επαληθευθεί η ταυτότητα κάποιου ατόμου, αλλά και να ελεγχθούν οι YTX που έχουν εισέλθει εντός της ΕΕ για την νομιμότητα και τη διάρκεια της εισόδου τους (Fouskas, et al., 2019). Οι YTX όταν εισέρχονται στο χώρο Schengen οφείλουν να προσκομίζουν τα απαραίτητα έγγραφα και τη σχετική άδεια διαμονής, αλλά και να αιτιολογούν το λόγο παραμονής τους στη χώρα που εισέρχονται καθώς και τη δυνατότητα να αυτοσυντηρηθούν (Μαραβέγιας, 2016).

Ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) ευθύνεται για την προστασία των συνόρων της ΕΕ εξωτερικών, αποτελεί ευθύνη του, ο οποίος έχει την αρμοδιότητα της προστασίας εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, δίωξης δια-συνοριακού εγκλήματος και επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης (Wagner, 2021). Ο Frontex, μπορεί να παρέμβει για ζητήματα στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ κατόπιν αίτησης ενός Κράτους-Μέλους, δεδομένης της αρχής διατήρησης της εθνικής ασφάλειας από το ίδιο το κράτος (Campesi, 2021).

Εικόνα 1: Ο χώρος Schengen

Πηγή: ETIAS, 2022²

² ETIAS (2022). ETIAS European Travel Information & Authorization System: The History of the Schengen Travel Zone <https://bit.ly/3RmTkLS>

1.2.2 Νέος Κανονισμός για τον Οργανισμό Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής

Το 2019 το Συμβούλιο ενέκρινε νέο κανονισμό για τον Frontex, ως στοιχείο γενικής διαχείρισης της ΕΕ της μετανάστευσης και των συνόρων. Ο Νέος Κανονισμός 2019/1896 εντάσσει το Ευρωπαϊκό Σύστημα Επιτήρησης Συνόρων (EUROSUR) στις διαδικασίες του Frontex, με σκοπό τη βελτίωση της λειτουργίας του, με τα εξής: α) τη σύσταση μόνιμου προσωπικού συνοριοφυλακής, ακτοφυλακής και εμπειρογνομόνων για τις επιστροφές, β) για τις επιχειρήσεις επιστροφής θα δύναται ο Οργανισμός να προσφέρει υποστήριξη σε τεχνικά/επιχειρησιακά επίπεδα στα Κράτη-Μέλη μετά από αίτημα του εκάστοτε Κράτους-Μέλους ή αυτοβούλως σε συμφωνία με το εκάστοτε Κράτος-Μέλος, στις διαδικασίες επιστροφών (προετοιμασία, δράσεις κατά τη διαδικασία επιστροφής και μετά την άφιξη), με έμφαση στην ενδυνάμωση συνεργασιών με τρίτες χώρες, παρέχοντας στον Frontex ευρύτερο πλαίσιο δράσης προσφέροντας τη δυνατότητα υλοποίησης κοινών επιχειρήσεων με μη-γειτονικά κράτη.

1.2.3 Πρόσβαση στην Ελληνική Επικράτεια

Οι εμπόλεμες συρράξεις σε κράτη στην Ασία, στην Αφρική και στη Μ. Ανατολή και της έχουν αυξήσει τη μετακίνηση των πληθυσμών προς την ΕΕ. Η Ελλάδα, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, δέχτηκε ένα μεγάλο μέρος των μεταναστευτικών ροών, αποτελώντας το σταυροδρόμι στην περιοχή και συγχρόνως το μονοπάτι από το οποίο εισέρχονταν και εισέρχονται ΥΤΧ και δραστηριοποιούνται οι διακινητές, από δύο βασικές διόδους: α) σύνορα Ελλάδας και Αλβανίας στα βόρεια, και β) σύνορα Ελλάδας και Τουρκίας στα ανατολικά της ευρύτερης περιοχής, για ΥΤΧ από ασιατικές και αφρικανικές χώρες.

Για την Ελλάδα, η σημαντικότερη πύλη εισόδου είναι η διαδρομή της ανατολικής Μεσογείου, αποτελούμενη από τα θαλάσσια σύνορα Ελλάδας-Κύπρου, αλλά και τα χερσαία σύνορα Ελλάδας-Βουλγαρίας-Τουρκίας (Stevens, 2018). Από το 2000, και καθώς αυξανόταν η παράτυπη μετανάστευση από κράτη της Μ. Ανατολής και της Ασίας, κράτη όπως η Ισπανία και η Ιταλία, στο πλαίσιο συνεργασίας με την Αφρική αύξησαν τους συνοριακούς ελέγχους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι ροές της Αφρικής να κατευθυνθούν προς την Τουρκία, η οποία δεν είχε αυστηρούς ελέγχους εισόδου στη χώρα.

Πολλοί ΥΤΧ εντοπίστηκαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου (Λέσβος/Σάμος/Χίος/Λέρος/Κως), οι οποίοι στην πλειοψηφία τους μετακινήθηκαν προς τα Δυτικά Βαλκάνια (πύλη εισόδου) για να προσεγγίσουν τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης. Ενώ η ροές μέσω της θαλασσίων συνόρων αυξανόταν, η μετανάστευση μέσω χερσαίων συνόρων μειωνόταν, λόγω του τεχνητού εμποδίου/φράχτη που κατασκευάστηκε στα ελληνοτουρκικά σύνορα.

1.3 Παράτυπα εισερχόμενοι YTX προς την Ελλάδα και επιστροφές 2015-2019

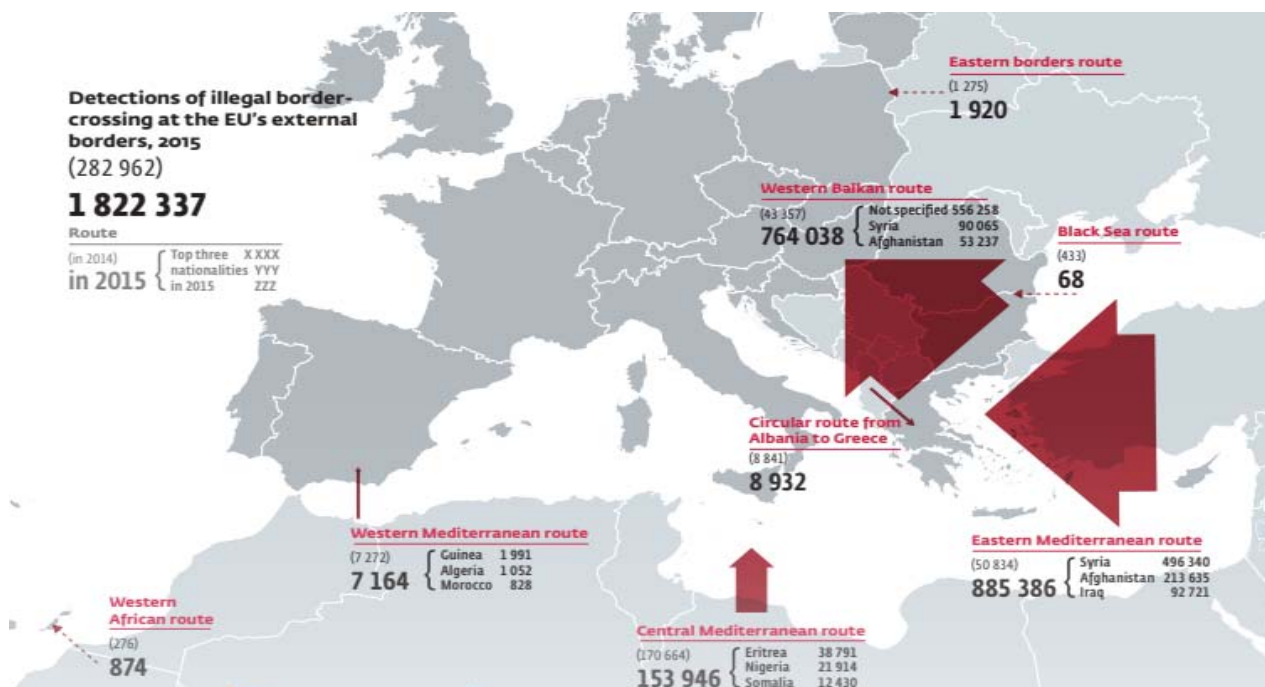
Οι προσπάθειες της Ελλάδας για την εφαρμογή μέτρων οργανωτικού και συντονιστικού χαρακτήρα, βάσει δύο Εθνικών Σχεδίων Δράσης: α) «Εθνική Στρατηγική για την Ολοκληρωμένη Διαχείριση Συνόρων 2014-2020» και β) «Εθνικός Οδικός Χάρτης για το Άσυλο και τις Επιστροφές», επηρεάστηκαν από τις εξαιρετικά αυξημένες προσφυγικές/μεταναστευτικές ροές του έτους 2015, με 911.471 συλλήψεις το 12-μηνο 2015 σε σχέση με 77.163 το 12-μηνο 2014. Η υπογραφή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας στις 18 Μαρτίου 2016, επέφερε σημαντική μείωση των μεικτών ροών σε 204.820 το 2016, σε 68.112 το 2017, σε 93.367 το 2018 και σε 123.710 το 2019. Η παράτυπη διέλευση στα εξωτερικά της Ελλάδας για τα έτη 2015-2019, και οι αναγκαστικές και εθελούσιες επιστροφές αναλύονται στις παρακάτω υποενότητες:

1.3.1. Παράτυπα εισερχόμενοι YTX και επιστροφές το 2015

Το 2015 χαρακτηρίστηκε από ένα εξαιρετικά σημαντικό αριθμό διελεύσεων στα σύνορα της ΕΕ, αποκαλύπτοντας μια μεταναστευτική «κρίση υποδοχής» (Rea et al, 2019; Fouskas, 2019) με τρία σημεία αναφοράς: α) θαλάσσια σύνορα μεταξύ Τουρκίας-Ελλάδας, β) σύνορα Κεντρικής Μεσογείου ως συνέπεια της εισόδου μέσω της Ελλάδας, γ) σύνορα με χώρες Δυτικών Βαλκανίων. Η επιτήρηση και ο συνοριακός έλεγχος εντόπισαν περισσότερες από 1.820.000 παράτυπες διελεύσεις κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ (Εικόνα 2), δηλαδή εξαπλάσιες από το 2014 (Frontex, 2016).

Στη διάρκεια του 2015, αυξήθηκαν οι εισροές και μεταβλήθηκαν οι διαδρομές που χρησιμοποιούσαν οι αιτούντες άσυλο. Στη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, οι περισσότερες ανιχνεύσεις (872.938) αντιστοιχούσαν σε αφίξεις στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου. Παρατηρήθηκε υψηλός αριθμός YTX που δήλωναν ψευδείς εθνικότητες/χώρες καταγωγής (δηλ. ότι ήταν υπήκοοι Συρίας ή Αφγανιστάν) ώστε να αντιμετωπιστούν ως δικαιούχοι προστασίας και να αποφύγουν να επιστρέψουν στην Τουρκία ή στη χώρα καταγωγής τους, (Frontex, 2016).

Εικόνα 2: Παράτυπες διελεύσεις των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ το 2015

Πηγή: Frontex Risk Analysis, 2016

Σύμφωνα με την Ελληνική Αστυνομία (ΕΛΑΣ), το 2015 συνελήφθησαν για παράτυπη είσοδο και παραμονή από Αστυνομικές και Λιμενικές Αρχές 911.471 ΥΤΧ, ενώ το 2014 ήταν 77.163, αναδεικνύοντας τις αυξημένες μεταναστευτικές/προσφυγικές ροές της περιόδου (Διάγραμμα 1).

Γράφημα 1: Συλληφθέντες αλλοδαποί για παράτυπη είσοδο και παραμονή από Αστυνομικές και Λιμενικές αρχές 2014-2015

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2015³

³ Στατιστικά στοιχεία για το έτος 2015. <https://bit.ly/3DoSrfO>

Αναφορικά με τις επιστροφές ΥΤΧ για το 2015 (Πίνακας 1), οι οποίες ανήλθαν σε 20.868, σημειώθηκαν 17.097 αναγκαστικές επιστροφές, ενώ οι εθελούσιες επιστροφές ήταν 3.771.

Πίνακας 1: Επιστροφές ΥΤΧ έτους 2015

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ		ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ (Βάση της απλουστευμένης διαδικασίας επανεισαγωγής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)	Δ.Ο.Μ	ΕΛ.ΑΣ	
2015					
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	810	402	566	8	1,786
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	806	389	555	14	1,764
ΜΑΡΤΙΟΣ	944	474	370	5	1,793
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	856	615	409	7	1,887
ΜΑΙΟΣ	1,303	733	423	10	2,469
ΙΟΥΝΙΟΣ	1,080	400	512	8	2,000
ΙΟΥΛΙΟΣ	717	317	72	0	1,106
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	792	489	174	0	1,455
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	939	658	158	0	1,755
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	1,172	742	142	0	2,056
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	971	522	110	1	1,604
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	758	208	227	0	1,193
2015	11,148	5,949	3,718	53	20,868
	17,097				

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2015

Πίνακας 2: Χώρα προέλευσης απελαθέντων ΥΤΧ έτους 2015

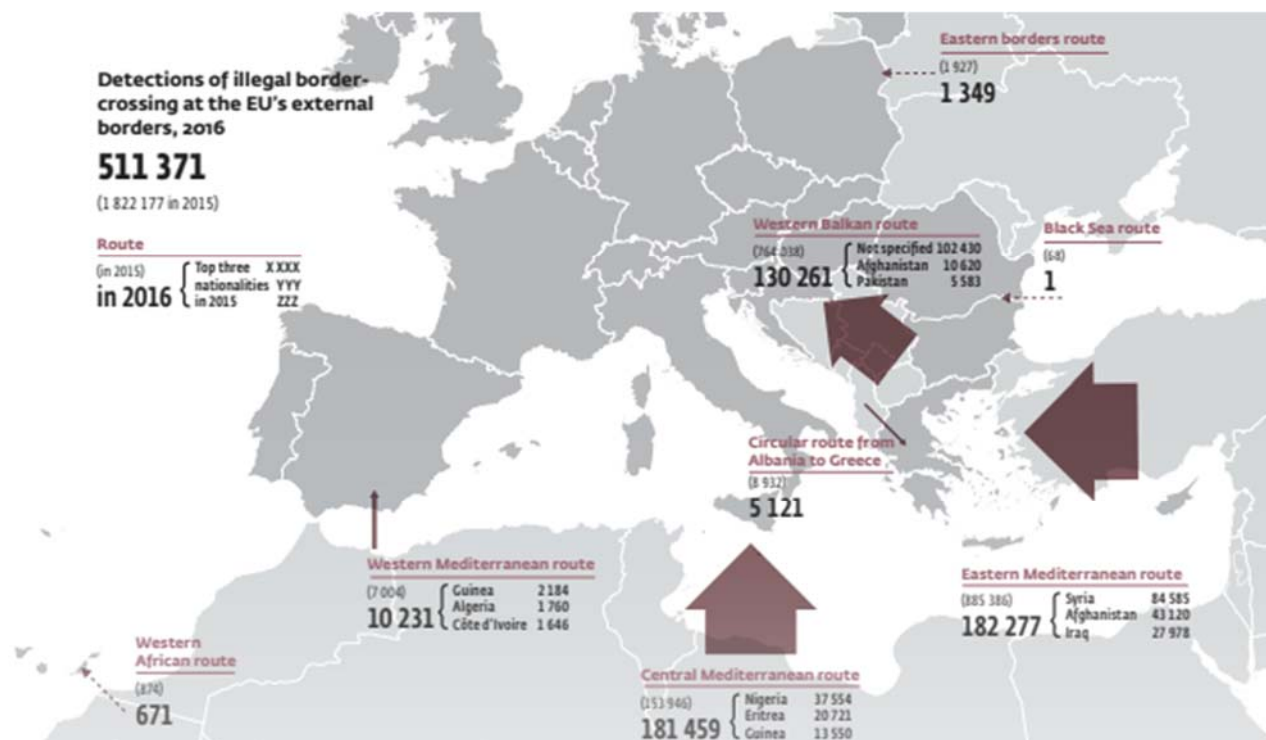
A/A	ΧΩΡΕΣ	ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΕΣ
1	ΑΛΒΑΝΙΑ	9,628
2	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	1,543
3	ΓΕΩΡΓΙΑ	810
4	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	317
5	ΣΥΡΙΑ (οικειοθελείς σε τρίτες χώρες)*	310
6	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	271
7	ΙΡΑΚ	241
8	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	210
9	ΤΟΥΡΚΙΑ	152
10	ΜΑΡΟΚΟ	127
11	ΙΡΑΝ	123
12	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	102
13	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	99
14	ΙΝΔΙΑ	85
15	ΚΙΝΑ	81
16	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	81
17	ΜΟΛΔΑΒΙΑ	68
18	ΑΛΓΕΡΙΑ	59
19	Π. Γ. Δ. Μ.	56
20	ΝΙΓΗΡΙΑ	54
21	ΣΕΡΒΙΑ	53
22	ΡΩΣΙΑ	40
23	ΦΙΛΙΠΠΙΝΕΣ	39
24	ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	28
25	ΛΙΒΥΗ	25
26	ΣΕΝΕΓΑΛΗ	22
27	ΑΡΜΕΝΙΑ	21
28	ΑΛΛΗ	274
ΣΥΝΟΛΟ		14,919
ΕΠΑΝΑΠΡΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΑΛΒΑΝΟΙ		5,934
ΕΠΑΝΑΠΡΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΤΟΥΡΚΟΙ		3
ΕΠΑΝΑΠΡΩΘΗΘΕΝΤΕΣ Π.Γ.Δ.Μ.		9
ΕΠΑΝΑΠΡΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΣΕΡΒΟΙ		3
ΣΥΝΟΛΟ		20,868

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2015

1.3.2 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2016

Τα Κράτη-Μέλη κατέγραψαν το 2016 μειωμένες παράτυπες διελεύσεις στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ (Εικόνα 2). Συνολικά αναφέρθηκαν 511.371 εντοπισμοί, μείωση κατά 72% σε σύγκριση με τις 1,8 εκατομμύρια ανιχνεύσεις το 2015. Η μείωση οφειλόταν στην αναφορά σημαντικά λιγότερων διελύσεων στα σύνορα με την Τουρκία και τις κράτη των Δυτικών Βαλκανίων. Η μεταναστευτική πίεση στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ με την Τουρκία μειώθηκε από τον Οκτώβριο του 2015 και κατά το 2016, όταν τέθηκε σε ισχύ η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, βάσει της οποίας η Τουρκία αποδέχθηκε να προστατεύσει τα θαλάσσια και χερσαία σύνορα της, μηδενίζοντας τις ροές και να αποδέχεται επιστροφές παράτυπων ΥΤΧ από την Ελλάδα, εφόσον ολοκληρώνονταν διαδικασίες εξέτασης αιτημάτων ασύλου, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο.

Εικόνα 3: Παράτυπες διελεύσεις των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ το 2016

Πηγή: Frontex Risk Analysis, 2017

Οι επιστροφές ΥΤΧ (Πίνακας 3), ανήλθαν σε 19.151, με 12.998 αναγκαστικές και 6.153 εθελούσιες επιστροφές. Παρατηρείται σχεδόν διπλασιασμός των εθελούσιων επιστροφών, σε σχέση με το 2015, ενώ ταυτόχρονα μειώθηκαν οι αναγκαστικές επιστροφές. Το γεγονός αυτό μαρτυρά τη σταδιακή υιοθέτηση μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής και αυστηρότερη φύλαξη των εσωτερικών συνόρων της ΕΕ, αποτελώντας ενθαρρυντικό παράγοντα για τις οικειοθελείς επιστροφές.

Πίνακας 3: Επιστροφές ΥΤΧ έτους 2016

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2016	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ		ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ (Βάσει της αλληλεπιστομής διαδικασίας ανταλλαγής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)	Δ.Ο.Μ	ΕΛ.ΑΣ	
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	535	262	503	0	1,300
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	885	258	458	0	1,601
ΜΑΡΤΙΟΣ	1018	334	480	0	1,832
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	790	317	587	0	1,694
ΜΑΪΟΣ	678	354	693	0	1,725
ΙΟΥΝΙΟΣ	516	228	558	0	1,302
ΙΟΥΛΙΟΣ	507	273	424	0	1,204
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	647	296	582	0	1,525
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	879	382	484	0	1,745
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	1090	448	488	0	2,026
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	971	267	471	0	1,709
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	916	147	425	0	1,488
2016	9,432	3,566	6,153	0	19,151
	12,998				

Πηγή: ΕΛ.ΑΣ, 2016

Πίνακας 2: Χώρα προέλευσης απελαθέντων ΥΤΧ έτους 2016

A/A	ΧΩΡΕΣ	ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΕΣ
1	ΑΛΒΑΝΙΑ	6,763
2	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	1,624
3	ΜΑΡΟΚΟ	1,491
4	ΙΡΑΚ	1,075
5	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	1,058
6	ΙΡΑΝ	684
7	ΓΕΩΡΓΙΑ	680
8	ΑΛΓΕΡΙΑ	432
9	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	264
10	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	232
11	ΤΟΥΡΚΙΑ	172
12	ΣΥΡΙΑ (οικειοθελείς σε τρίτες χώρες)*	143
13	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	116
14	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	95
15	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	88
16	ΛΙΒΑΝΟΣ	81
17	ΙΝΔΙΑ	59
18	ΜΟΛΔΑΒΙΑ	52
19	ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ	48
20	ΤΥΝΗΣΙΑ	43
21	ΚΙΝΑ	32
22	ΝΙΓΗΡΙΑ	28
23	ΡΩΣΙΑ	28
24	ΛΙΒΥΗ	28
25	ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	22
26	ΣΕΡΒΙΑ	22
27	ΆΛΛΗ	225
ΣΥΝΟΛΟ		15,585
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΑΛΒΑΝΟΙ		3,561
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΣΕΡΒΟΙ		1
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ Π.Γ.Α.Μ.		4
ΣΥΝΟΛΟ		19,151

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2016

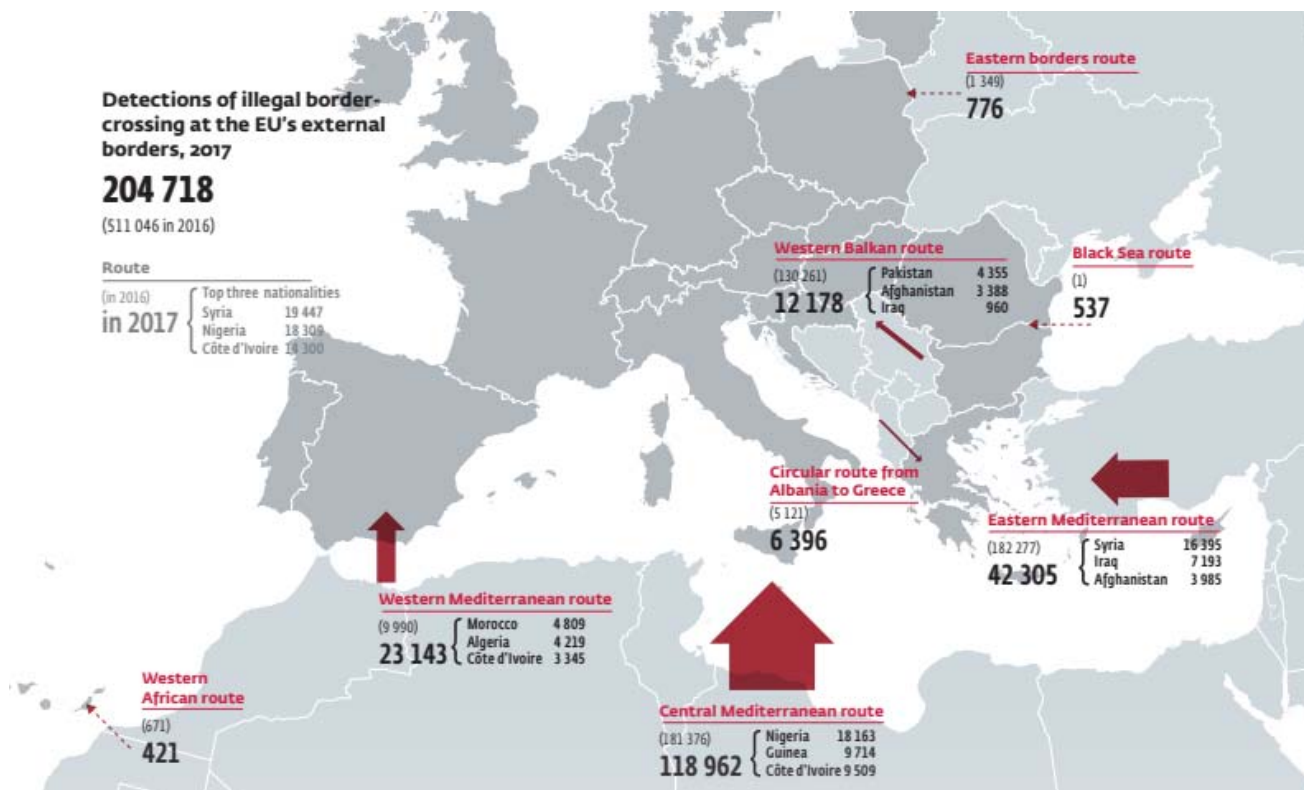
1.3.3 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2017

Τα Κράτη-Μέλη ανέφεραν σημαντική μείωση του αριθμού παράτυπων διελεύσεων. Οι 204.719 διελεύσεις (Εικόνα 5) που αναφέρθηκαν το 2017 αντιπροσώπευαν το 60% των διελεύσεων του 2016, με τον αριθμό ωστόσο, να παραμένει ακόμα σε υψηλά επίπεδα και τη μεταναστευτική πίεση στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ να θεωρείται το 2017 υψηλή. Η μείωση σε σχέση με τον αριθμό των παρανόμων διελεύσεων του 2016, προήλθε κυρίως από τον μειωμένο αριθμό που καταγράφηκε στις διαδρομές της Ανατολικής Μεσογείου, των Δυτικών Βαλκανίων και της Κεντρικής Μεσογείου (Frontex, 2018).

Στα Ελληνικά χερσαία σύνορα με την Τουρκία, αναφέρθηκαν 5.540 παράτυπες διελεύσεις των συνόρων, που αποτελεί και το μεγαλύτερο αριθμό διελεύσεων από το 2012, εξαιτίας του ότι η διαδρομή μέσω των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου έγινε λιγότερο ελκυστική. Παρατηρήθηκε ένας

μεγάλος αριθμός YTX, οι οποίοι παρέμειναν εγκλωβισμένοι στην Τουρκία, ενώ ενισχύθηκαν οι έλεγχοι στη διαδρομή των Δυτικών Βαλκανίων.

Εικόνα 5. Παράτυπες διελύσεις των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ το 2017

Πηγή: Frontex Risk Analysis, 2018

Οι επιστροφές YTX για το 2017 (Πίνακας 5), οι οποίες ανήλθαν σε 19.096, σημειώθηκαν 13.439 αναγκαστικές επιστροφές, ενώ οι εθελούσιες επιστροφές ήταν 5.657. Παρατηρείται ότι τα νούμερα δεν εμφανίζουν ουσιαστική διαφοροποίηση σε σχέση με το 2016.

Πίνακας 1. Επιστροφές ΥΤΧ έτους 2017

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2017	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ		ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ (Βάσει της απελαστικής διαδικασίας μεταναστευτικής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)	Δ.Ο.Μ	
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	524	207	418	1,149
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	825	416	446	1,687
ΜΑΡΤΙΟΣ	604	430	734	1,768
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	810	407	448	1,665
ΜΑΙΟΣ	922	349	466	1,737
ΙΟΥΝΙΟΣ	706	309	417	1,432
ΙΟΥΛΙΟΣ	868	224	553	1,645
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	405	461	433	1,299
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	602	497	499	1,598
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	981	640	402	2,023
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	907	349	425	1,681
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	882	114	416	1,412
2017	9,036	4,403	5,657	19,096
	13,439			

Πηγή: ΕΛΛΑΣ, 2017

Πίνακας 2. Χώρα προέλευσης απελαθέντων έτους 2017

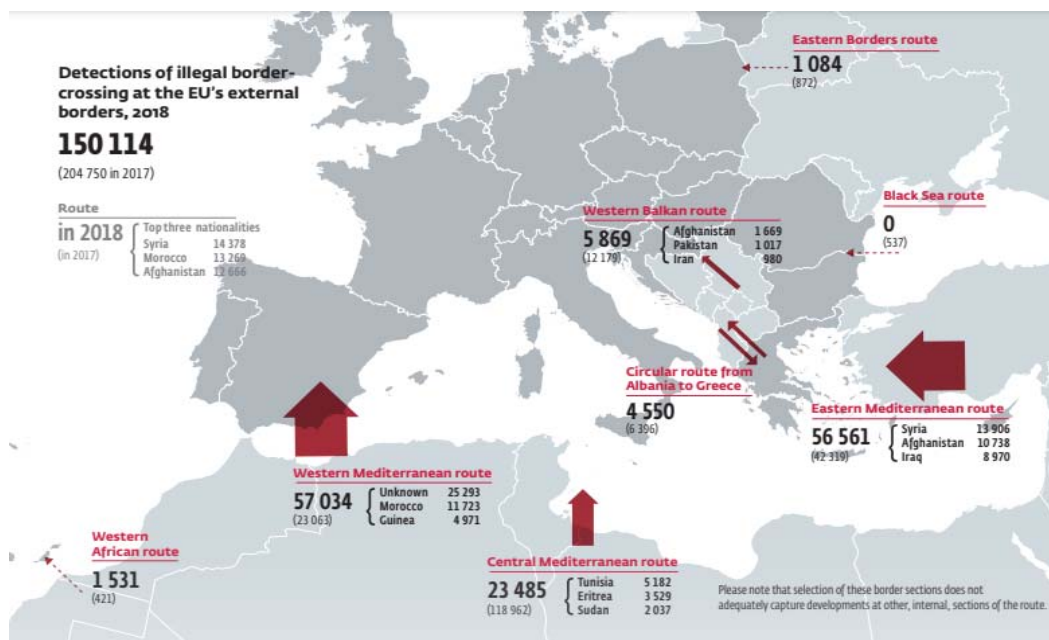
A/A	ΧΩΡΕΣ	ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΕΣ
1	ΑΛΒΑΝΙΑ	6,761
2	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	2,745
3	ΑΛΓΕΡΙΑ	878
4	ΙΡΑΚ	828
5	ΓΕΩΡΓΙΑ	643
6	ΙΡΑΝ	318
7	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	317
8	ΜΑΡΟΚΟ	291
9	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	285
10	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	229
11	ΣΥΡΙΑ (οικειοθελείς σε τρίτες χώρες)*	207
12	ΤΟΥΡΚΙΑ	177
13	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	136
14	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	93
15	ΝΕΠΑΛ	77
16	ΙΝΔΙΑ	72
17	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	69
18	ΜΟΛΔΑΒΙΑ	65
19	ΛΙΒΑΝΟΣ	52
20	ΤΥΝΗΣΙΑ	37
21	ΣΕΡΒΙΑ	33
22	ΡΩΣΙΑ	33
23	ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	30
24	ΚΙΝΑ	27
25	ΚΑΜΕΡΟΥΝ	26
26	ΝΙΓΗΡΙΑ	23
27	ΆΛΛΗ	241
ΣΥΝΟΛΟ		14,693
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΑΛΒΑΝΟΙ		4,400
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ Π.Γ.Δ.Μ.		3
ΣΥΝΟΛΟ		19,096

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2017

1.3.4 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2018

Το 2018 τα κράτη-μέλη ανέφεραν 150.114 παράτυπες διελεύσεις, μειωμένες κατά 27% σε σύγκριση με εκείνες του 2017 (Frontex, 2019) (Πίνακας 6). Η μείωση οφειλόταν σχεδόν αποκλειστικά στις λιγότερες διελεύσεις της διαδρομής από την κεντρική Μεσόγειο. Στη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου εντοπίστηκαν 56.561 διελεύσεις των συνόρων. Η εφαρμογή του προγράμματος μετεγκατάστασης και επιστροφής στην Τουρκία για τους Σύριους, αποτέλεσε αποτρεπτικό παράγοντα και μείωσε τον αριθμό των Σύριων, ενώ τα δίκτυα διακινητών παρείχαν στους Αφγανούς τη δυνατότητα να φτάσουν στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου (Frontex, 2019).

Εικόνα 6. Παράτυπες διελύσεις των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ το 2018

Πηγή: Frontex Risk Analysis, 2019

Οι επιστροφές YTX για το 2018 (Πίνακας 7), οι οποίες εμφανίστηκαν μειωμένες κατά το 1/3 περίπου των αντίστοιχων του 2017 ήταν 12.744, με 7.776 αναγκαστικές και 4.968 εθελούσιες επιστροφές. Παρατηρήθηκε μια σταδιακή μείωση του αριθμού των αναγκαστικών επιστροφών, οι εθελούσιες επιστροφές δεν εμφανίζουν διαφοροποίηση από το 2017.

Πίνακας 3. Επιστροφές ΥΤΧ έτους 2018

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2018	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ		ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ (Βάση της απλουστευμένης διαδικασίας επανεισδοχής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)	Δ.Ο.Μ	
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	541	221	397	1,159
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	635	195	324	1,154
ΜΑΡΤΙΟΣ	536	223	432	1,191
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	723	245	334	1,302
ΜΑΪΟΣ	692	229	402	1,323
ΙΟΥΝΙΟΣ	393	145	446	984
ΙΟΥΛΙΟΣ	390	88	363	841
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	337	127	447	911
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	345	175	446	966
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	440	169	496	1,105
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	409	116	484	1,009
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	335	67	397	799
2018	5,776	2,000	4,968	12,744
	7,776			

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2018

Πίνακας 4. Χώρα προέλευσης απελαθέντων έτους 2018

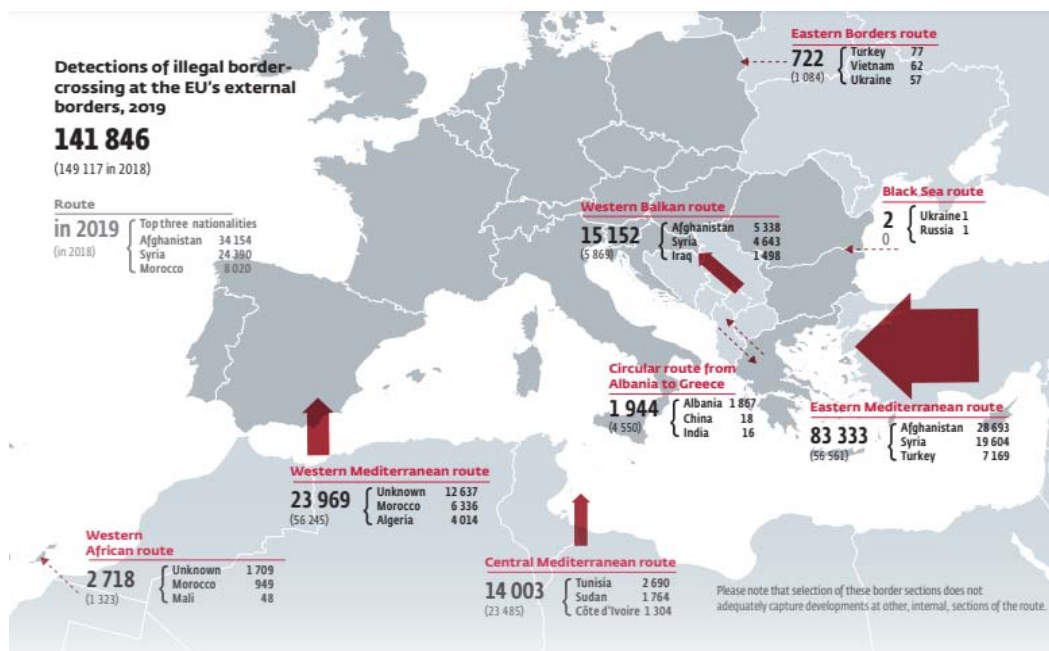
<i>A/A</i>	<i>ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΕΣ</i>	<i>ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΕΣ</i>
1	ΑΛΒΑΝΙΑ	4,505
2	ΙΡΑΚ	1,589
3	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	1,336
4	ΓΕΩΡΓΙΑ	659
5	ΙΡΑΝ	381
6	ΤΟΥΡΚΙΑ	348
7	ΑΛΓΕΡΙΑ	322
8	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	180
9	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	176
10	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	169
11	ΜΑΡΟΚΟ	152
12	ΣΥΡΙΑ	93
13	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	90
14	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	77
15	ΙΝΔΙΑ	69
16	ΝΕΠΑΛ	63
17	ΜΟΛΔΑΒΙΑ	47
18	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	42
19	Π. Γ. Δ. Μ.	38
20	ΡΩΣΙΑ	33
21	ΣΕΡΒΙΑ	29
22	ΛΙΒΑΝΟΣ	28
23	ΛΙΒΥΗ	26
24	ΚΟΣΣΟΒΟ	26
25	ΚΙΝΑ	23
26	ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	21
27	ΆΛΛΗ	222
ΣΥΝΟΛΟ		10,744
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ ΑΛΒΑΝΟΙ		1,999
ΕΠΑΝΑΠΡΟΩΘΗΘΕΝΤΕΣ Π.Γ.Δ.Μ.		1
ΣΥΝΟΛΟ		12,744

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2018

1.3.4 Παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ και επιστροφές το 2019

Τα στοιχεία από τα Κράτη-Μέλη αναφέρουν 141.846 εντοπισμούς παράτυπων διελεύσεων των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ (Εικόνα 7), μειωμένες κατά 4,9% σε σύγκριση με το 2018 (Frontex, 2020). Η μείωση σημειώθηκε κυρίως λόγω των λιγότερων διελεύσεων στις διαδρομές της Δυτικής και της Κεντρικής Μεσογείου, αποτέλεσμα της αποφασιστικής προσπάθειας των χωρών της Βόρειας Αφρικής. Στη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου εντοπίστηκαν οι περισσότερες διελεύσεις που είχαν σημειωθεί από το 2016. Σε σύγκριση με το 2018, σχεδόν 27.000 περισσότεροι μετανάστες ακολούθησαν αυτή τη διαδρομή, σύμφωνα με τις αναφορές της Ελλάδας, της Κύπρου και της Βουλγαρίας. Η μεταναστευτική πίεση το 2019 επικεντρώθηκε στο Ανατολικό Αιγαίο και την Κύπρο.

Εικόνα 7. Παράτυπες διελύσεις των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ το 2019

Πηγή: Frontex Risk Analysis, 2020

Αναφορικά με τις επιστροφές YTX για το 2019 (Πίνακας 9), οι οποίες εμφανίστηκαν μειωμένες κατά το 1/4 των αντίστοιχων του 2018, φτάνοντας τις 9.606, πραγματοποιήθηκαν: 4.868 αναγκαστικές και 3.854 οι εθελούσιες επιστροφές. Παρατηρείται μια περαιτέρω μείωση του αριθμού των αναγκαστικών επιστροφών, ενώ τα νούμερα για τις εθελούσιες επιστροφές εμφανίζουν μικρή μείωση σε σχέση με το 2018.

Πίνακας 5. Επιστροφές ΥΤΧ έτους 2019

ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ 2019	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ		ΟΙΚΕΙΟΘΕΛΗΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ	ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΑΠΕΛΑΣΕΙΣ	ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ (Βάσει της απλουστευμένης διαδικασίας επανεισδοχής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)	Επιστροφές στο πλαίσιο της οδηγίας επιστροφών (άρθρο 22 Ν. 3907/2011) κατόπιν απόφασης επιστροφής με προθεσμία για οικειοθελή αναχώρηση, κάτοχοι βεβαιώσεων 78α, παραίτηση από άσυλο.	Δ.Ο.Μ	
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ	215	60	85	382	742
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ	242	68	68	424	802
ΜΑΡΤΙΟΣ	324	75	86	395	880
ΑΠΡΙΛΙΟΣ	417	146	84	465	1,112
ΜΑΪΟΣ	415	90	104	501	1,110
ΙΟΥΝΙΟΣ	265	81	95	244	685
ΙΟΥΛΙΟΣ	266	53	76	343	738
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ	355	87	73	149	664
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ	330	100	113	0	543
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ	352	103	140	188	783
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ	371	76	120	469	1,036
ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ	337	40	140	294	811
2019	3,889	979	1,184	3,854	9,906
	4,868				

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2019

Πίνακας 6. Χώρα προέλευσης απελαθέντων έτους 2019

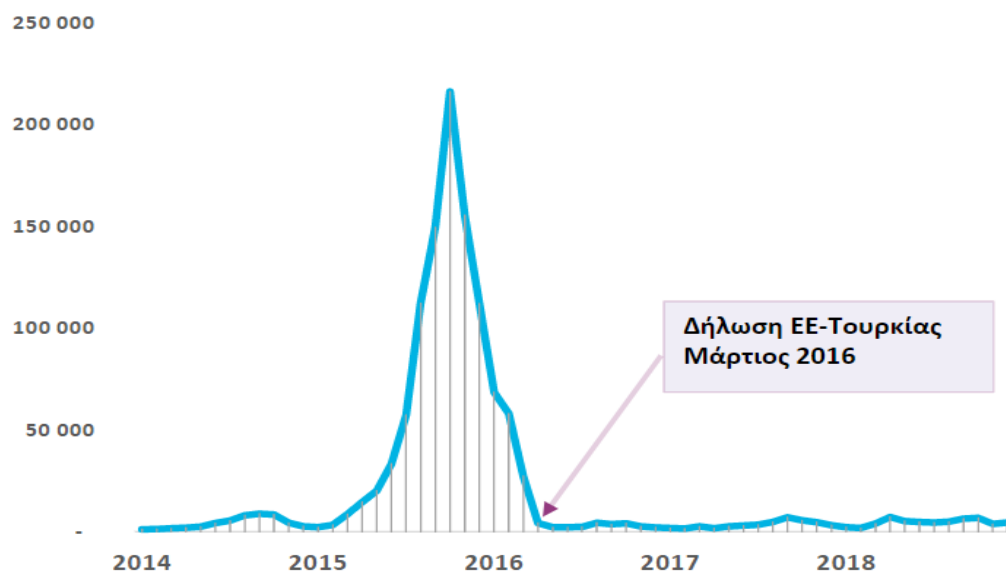
<i>A/A</i>	<i>ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΕΣ**</i>	<i>ΑΠΕΛΑΘΕΝΤΕΣ</i>
1	ΑΛΒΑΝΙΑ	3,606
2	ΙΡΑΚ	1,321
3	ΓΕΩΡΓΙΑ	954
4	ΠΑΚΙΣΤΑΝ	775
5	ΤΟΥΡΚΙΑ	323
6	ΙΡΑΝ	294
7	ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	235
8	ΑΛΓΕΡΙΑ	178
9	ΜΠΑΝΓΚΛΑΝΤΕΣ	155
10	ΜΑΡΟΚΟ	127
11	ΑΙΓΥΠΤΟΣ	104
12	ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	101
13	ΙΝΔΙΑ	69
14	ΡΟΥΜΑΝΙΑ	63
15	ΔΗΜ. ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΑΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ	61
16	ΟΥΚΡΑΝΙΑ	59
17	ΜΟΛΔΑΒΙΑ	50
18	ΣΥΡΙΑ	41
19	ΡΩΣΙΑ	25
20	ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ	24
21	Η.Π.Α.	24
22	ΚΟΣΣΟΒΟ	24
23	ΛΙΒΑΝΟΣ	20
24	ΝΙΓΗΡΙΑ	20
25	ΆΛΛΗ	274
ΣΥΝΟΛΟ		8,927
ΑΛΒΑΝΟΙ (Επιστροφές βάσει της απλουστευμένης διαδικασίας επανεισδοχής από τα βόρεια σύνορα της Χώρας)		979
ΣΥΝΟΛΟ		9,906
* Στον ανωτέρω ΠΙΝΑΚΑ συμπεριλαμβάνονται αλλοδαποί που απομακρύνθηκαν με αναγκαστικές, οικειοθελείς και εθελούσιες επιστροφές (μέσω Ελληνικής Αστυνομίας και Δ.Ο.Μ.).		
** Αφορά υπηκοότητες απελαθέντων οι οποίοι δεν επιστρέφουν αποκλειστικά στην χώρα καταγωγής τους.		

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2019

Διαφαίνεται σημαντική επίδραση της κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας στην παράτυπη διέλευση των συνόρων και στην περιστολή των ροών ΥΤΧ στην Ανατολική Μεσόγειο (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 1. Επίδραση της κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας στην παράτυπη διέλευση των συνόρων στην Ανατολική Μεσόγειο

Παράτυπη διέλευση των συνόρων στην Ανατολική Μεσόγειο

Πηγή: ΕΕΣ, βάσει μηνιαίων στοιχείων του Frontex.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

2.1 Πλαίσιο εφαρμογής: Ευρωπαϊκό/Εθνικό

Οι αναγκαστικές και εθελούσιες επιστροφές υλοποιούνται επί τη βάση της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ. Η προαναφερόμενη Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνικό θεσμικό πλαίσιο με το Ν.3907/2011, καλύπτοντας με τον Ν.3386/2005, τις περιπτώσεις των διοικητικών επιστροφών/απελάσεων⁴. Το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την παράτυπη μετανάστευση είναι εναρμονισμένο με την νομοθεσία της ΕΕ και η κράτηση των παράτυπα ΥΤΧ, προβλέπεται σε ειδικές διατάξεις⁵. Για τους νεοεισερχόμενους αλλοδαπούς που εντοπίζονται στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου εφαρμόζονται οι διατάξεις των Ν.4375/2016 και Ν.4636/2019 ως τροποποιήθηκε και ισχύει με τον Ν. 4686/2020. Η εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, πέραν της μείωσης των ροών έχει μεταβάλει και την διαχείριση τους, για την οποία εκδόθηκαν σχετικές διαταγές από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας/Διεύθυνση Διαχείρισης Μεταναστών.

Για τους αλλοδαπούς που εντοπίζονται στο εσωτερικό της επικράτειας (Ν.3907/2011) και εντάσσονται σε διαδικασίες επιστροφής βάσει της παρ.1 του άρθρ.21, θέτονται υπό κράτηση, για την εκκίνηση διαδικασιών/προετοιμασία επιστροφής, εφόσον στη περίπτωση που είναι δυνατό να υλοποιηθούν ουσιαστικά αλλά πλήρη και μη-επίπονα μέτρα. Βάσει του άρθρ.30 του Ν.3907/2011 και την παρ.3 του άρθρ.76 του Ν.3386/05 οι ΥΤΧ, που υπόκεινται σε διαδικασίες επιστροφής και απέλασης θέτονται υπό διαδικασίες κράτησης για την προετοιμασία των διαδικασιών επιστροφής/απέλασης και την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιστροφής/απομάκρυνσης, εφόσον δεν δύνανται να υλοποιηθούν ουσιαστικά αλλά πλήρη και μη-επίπονα μέτρα, όπως αναφέρονται στην παρ.3 του άρθρου 22 του Ν.3907/2011.

Οι ΥΤΧ που εντοπίζονται σε εξωτερικά σύνορα της Ελλάδας (εκτός των Ανατολικού Αιγαίου νησιών) (Ν.3386/2005 ως τροποποιήθηκε και ισχύει) κρατούνται το απολύτως απαραίτητο χρονικό διάστημα ώστε να ολοκληρωθούν οι απαραίτητες υπηρεσιακές διαδικασίες καταγραφής/screening και εν συνεχεία ανάλογα με την κατηγορία-ομάδα στόχο των αλλοδαπών εφαρμόζεται το μέτρο της κράτησης.

Στην παρούσα φάση η Ελλάδα εφαρμόζει ως μέτρο εναλλακτικής κράτησης την υποχρέωση παραμονής σε ένα συγκεκριμένο μέρος (χωρίς περιορισμό της ελευθερίας). Στα μέτρα που ελήφθησαν ως εναλλακτικά της κράτησης για την διαχείριση των αλλοδαπών, ήταν και η παραμονή

⁴ Κατά την εφαρμογή τους λαμβάνονται υπόψη: Ν.4636/2019, Ν.4375/2016, Ν.4540/2018.

⁵ Ν.3386/2005, Ν.4251/2014, Ν.3907/2011, Ν.4375/2016, Ν.4636/2019 ως τροποποιήθηκε με τον Ν.4686/2020.

τους στα ανοιχτά/ημι-ανοιχτά Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (Κ.Υ.Τ.) σε νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, μέχρι να ολοκληρωθεί η επανεισδοχή τους στην Τουρκική επικράτεια.

2.2 YTX που επιστρέφουν στην πατρίδα τους αναγκαστικά

Τα Κράτη-Μέλη διαχειρίζονται την ευθύνη εκτέλεσης των αναγκαίων μέτρων προκειμένου να πραγματοποιηθεί η απόφαση επιστροφής, εκτός της περίπτωσης χορήγησης χρονικού πλαισίου εθελούσιας επιστροφής/αναχώρησης (άρθρ.7, παρ.4) ή αν έχει παρέλθει το χρονικό διάστημα που είχε δοθεί στον YTX για να αποχωρήσει οικειοθελώς (European Migration Network, 2017) με εξαίρεση την περίπτωση κατά την οποία αποδεδειγμένα ο YTX αποτελεί συγκεκριμένο κίνδυνο για τη δημόσια/εθνική ασφάλεια.

Η διαδικασία απομάκρυνσης YTX πραγματοποιείται τηρουμένης της σχετικής νομοθεσίας και με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα με διοικητική ή δικαστική απόφαση και εφαρμόζεται ως αναγκαστικό μέτρο, εφόσον ο YTX δε συμμορφώνεται προς αυτήν (Hatzopoulos, Fouskas, Pechlidi, DeMaio & Novak, 2017). Η διαδικασία δύναται να πραγματοποιηθεί και αεροπορικώς, λαμβάνοντας μέτρα ασφαλείας βάσει της 2004/573/EK. Η αναγκαστική επιστροφή του υπηκόου αποτελεί μέριμνα και ευθύνη του Κράτους-Μέλους, το οποίο την αποφασίζει και την εκτελεί. Προβλήματα στην διαδικασία των επιστροφών είναι: i) Μη συνεργασία των αλλοδαπών στο στάδιο της ταυτοποίησής τους σε συνεργασία με Αρχές της χώρας τους, ii) έλλειψη συνεργασίας με Αρχές τρίτων χωρών στην ταυτοποίηση, iii) Έλλειψη συνεργασίας με Αρχές τρίτων χωρών στο σκέλος του εφοδιασμού με ταξιδιωτικά έγγραφα, iv) Υποβολή αιτήματος παροχής καθεστώτος διεθνούς προστασίας από τους αλλοδαπούς σε κομβικά σημεία στο χρονικό διάστημα διαχείρισής τους, v) μεγάλο χρονικό διάστημα για την περαίωση των διαδικασιών εξέτασης της παροχής καθεστώτος διεθνούς προστασίας, vi) ματαίωση επιχείρησης επιστροφής λόγω αντιδραστικής συμπεριφοράς του αλλοδαπού, vii) έγκριση πραγματοποίησης επιχειρήσεων επιστροφής με πτήσεις charter από τρίτες χώρες την τελευταία στιγμή, viii) απελευθέρωση αλλοδαπών.

2.3 Φορείς που εμπλέκονται και ο ρόλος τους

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιστροφή YTX, η απομάκρυνση των οποίων δεν εντάσσεται στην Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, είναι η συνεργασία των προξενικών τους Αρχών για την επιβεβαίωση της υπηκοότητάς τους, την ταυτοποίηση των στοιχείων τους και την έκδοση των απαραίτητων ταξιδιωτικών εγγράφων για την ολοκλήρωση της επιστροφής στο πλαίσιο Ευρωπαϊκών Συμφωνιών Επανεισδοχής, είτε Διμερών Συμφωνιών που έχει συνάψει η Ελλάδα, είτε με προξενικές Αρχές τρίτων χωρών χωρίς αντίστοιχες Συμφωνίες.

Για τις χώρες με τις οποίες έχουν υπογραφεί Συμφωνίες Επανεισδοχής, στο κείμενο των οποίων προβλέπονται τυποποιημένες διαδικασίες αναγνώρισης ενός αλλοδαπού, αν και η διαδικασία αναγνώρισης-ταυτοποίησης του αλλοδαπού υποβοηθείται σημαντικά, παρατηρούνται τα φαινόμενα οι αναγνωρίσεις των YTX να κινούνται σε χαμηλά επίπεδα, καθόσον κωλυσιεργούν στην απάντηση τους για ταυτοποίηση ή μη, παρά τις προθεσμίες που προβλέπονται, ή κωλυσιεργούν στην έγκαιρη έκδοση των απαραίτητων ταξιδιωτικών εγγράφων.

Για τις χώρες τις οποίες δεν έχουν συναφθεί Συμφωνίες Επανεισδοχής, η συνεργασία δυσχεραίνεται πολύ περισσότερο.

2.4 Στάδια και διαδικασία

Οι κυριότερες διαδικασίες, βάσει της ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας, προκειμένου να πραγματοποιηθούν οι επιστροφές, είναι: i) εντοπισμός και σύλληψη του παράνομου YTX, ii) υποβολή ποινικής δικογραφίας στον αρμόδιο Εισαγγελέα, iii) σε περίπτωση αποχής από την ποινική δίωξη του YTX, ακολουθεί εκ νέου σύλληψή του για την διοικητική επιστροφή/απέλαση, iv) καταγραφή YTX, v) έκδοση απόφασης κράτησης και επιστροφής, vi) κράτηση YTX σε Προαναχωρησιακό Κέντρο Κράτησης Αλλοδαπών (Προ.Κε.Κ.Α.), vii) ταυτοποίηση των στοιχείων του YTX από Αρχές των τρίτων χωρών, εφόσον δεν κατέχει ταξιδιωτικό έγγραφο εν ισχύ, ενόσω συνεχίζεται η κράτηση, viii) στην περίπτωση, που υφίσταται υπογεγραμμένη ευρωπαϊκή ή διμερής Συμφωνία Επανεισδοχής, με τη χώρα προέλευσης ή καταγωγής, εφαρμόζονται οι διατάξεις της. Εάν δεν υφίσταται τέτοια, η ταυτοποίηση πραγματοποιείται μέσω συνέντευξης ταυτοποίησης στοιχείων με τις Διπλωματικές Αρχές των τρίτων χωρών στην Ελλάδα και σε ορισμένες περιπτώσεις αποστολή των στοιχείων του φακέλου του αλλοδαπού στις κεντρικές Αρχές της τρίτης χώρας καταγωγής. Κατόπιν θετικής απόκρισης, ακολουθεί ο εφοδιασμός με ταξιδιωτικό έγγραφο. ix) Οργανώνεται η επιχείρηση επιστροφής με αστυνομικούς συνοδούς είτε με εθνική πτήση charter, εφόσον υφίσταται μεγάλος αριθμός παράτυπων αλλοδαπών συγκεκριμένης υπηκοότητας έτοιμοι προς επιστροφή, είτε με οργάνωση/συμμετοχή σε κοινή επιχείρηση επιστροφής του Frontex. Εάν ο αλλοδαπός προέρχεται από γειτονική τρίτη χώρα, προγραμματίζεται η επιστροφή του οδικώς.

2.5 Κράτηση και συνθήκες

Στην περίπτωση που δεν είναι εφικτό να αποφευχθεί η επιβολή αναγκαστικών περιοριστικών μέτρων, τα Κράτη-Μέλη μπορούν να θέτουν υπό κράτηση έναν YTX, για το διάστημα που μεσολαβεί μέχρι να περατωθούν οι διαδικασίες επιστροφής του. Οι λόγοι που δύναται YTX να τεθεί υπό κράτηση αφορούν ως επί το πλείστο την επικινδυνότητα της ελεύθερης παραμονής και μετακίνησης

του εν λόγω υπηκόου αναφορικά με τη δημόσια και την εθνική ασφάλεια, (Βασιλαντωνοπούλου και Χατζή, 2019).

Σε περίπτωση που ο ΥΤΧ δεν συνεργάζεται ή σκοπίμως κωλυσιεργεί την παραλαβή αναγκαίων ταξιδιωτικών εγγράφων, τότε σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, η επιχειρησιακή διαδικασία επιστροφής/απομάκρυνσης ενδεχομένως να διαρκεί παραπάνω χρονικό διάστημα. Η κράτηση του ΥΤΧ λαμβάνει χώρα σε ειδικές εγκαταστάσεις κράτησης, λαμβάνοντας υπόψη τα ευάλωτα άτομα, τα οποία χρειάζονται άμεση ιατροφαρμακευτική φροντίδα και αγωγή θεραπείας.

Αναφορικά με την κράτηση ανηλίκων και οικογενειών, έχει καθοριστεί η κράτηση ως έσχατη λύση, υπό την οδηγία της κατά το δυνατόν αποφυγής της κράτησης και της εύρεσης εναλλακτικού τρόπου εποπτείας (Pawar, 2019).

2.6 Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών

Το εθνικό πρόγραμμα Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (ΤΑΜΕ) έχει εντάξει στις δράσεις του τη σύσταση και λειτουργία Προαναχωρησιακών Κέντρων Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.). Τα ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ (Πίνακας 11) λειτουργούν βάσει οδηγιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕΠ) και εθνικού θεσμικού πλαισίου (Ν.4461/2017).

Πίνακας 7. ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΚΡΑΤΗΣΗΣ (Προ.Κε.Κ.Α.)				
	ΠΡΟΑΝΑΧΩΡΗΣΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΚΡΑΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΩΝ ΚΑΤΟΠΙΝ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗΣ – ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ (κάλυψη δαπανών από AMIF)
Γ.Α.Δ.Α.	ΑΜΥΓΔΑΛΕΖΑΣ	922	19 Μαρτίου 2015	667
	ΤΑΥΡΟΥ	270	21 Μαρτίου 2015	340
ΠΕΛΟΠΟΝΗΣΟΥ	ΚΟΡΙΝΘΟΥ	960	20 Μαρτίου 2015	1.536
ΑΝ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	ΔΡΑΜΑΣ	500	20 Φεβρουαρίου 2016	720
	ΞΑΝΘΗΣ	200	20 Φεβρουαρίου 2016	396
	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑΣ	0 Αναστολή λειτουργίας λόγω ανακαίνισης	06 Οκτωβρίου 2016	230
ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	0 αναστολή λειτουργίας λόγω φθορών	10 Ιουνίου 2017	210
ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΚΩ	474	23 Μαρτίου 2017	500
ΣΥΝΟΛΟ		3.326		4.599

Πηγή: ΕΛΑΣ, 2020

Στα ΠΡΟΚΕΚΑ, φιλοξενείται σημαντικός αριθμός ΥΤΧ, οι οποίοι τελούν υπό προσωρινή κράτηση, καθώς δεν δύνανται να παραμείνουν στην επικράτεια της Ελλάδας, οπότε οφείλουν να επιστρέψουν σε χώρες προέλευσης τους. Κατά το χρονικό πλαίσιο παραμονής τους στα Κέντρα, που εκτείνεται μεταξύ λίγων εβδομάδων και αρκετών μηνών, βρίσκονται στην ανάγκη και θα πρέπει σύμφωνα με διεθνείς συμφωνίες αναφορικά με την κράτηση ΠΤΧ, να τους προσφέρονται ιατροφαρμακευτικές και ψυχοκοινωνικές υποστηρικτικές υπηρεσίες όπως προσφέρονται στους κατοίκους των κρατών στα οποία κρατούνται. Στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, είναι κεντρικής σημασίας η παροχή φροντίδας σε πρωτοβάθμιο επίπεδο μέσω υπηρεσιών ιατρικού σταθμού⁶.

⁶ <https://bit.ly/3WPWicS>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΘΕΛΟΥΣΙΕΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

3.1 Πλαίσιο εφαρμογής: Ευρωπαϊκό/Εθνικό

Για τις επιστροφές YTX που υλοποιούνται στην Τουρκία είναι σε ισχύ το διμερές Ελληνο-Τουρκικό Πρωτόκολλο Επανεισδοχής (ΕΤΠΠ) που κυρώθηκε με το Ν.3030/2002. Επιπλέον βρίσκεται σε ισχύ η Συμφωνία Επανεισδοχής ΕΕ-Τουρκίας που τέθηκε το 2014, την οποία από την πλευρά της η Τουρκία την εφαρμόζει μόνο για τους υπηκόους της. Από το 2016 υλοποιείται για τους YTX, αντικαθιστώντας το ΕΤΠΠ⁷. Το 2016 υιοθετήθηκε η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, σύμφωνα με την οποία οι νεοαφιχθέντες YTX σε νησιά της Ελλάδας θα επιστρέφονται στην Τουρκία, εφόσον έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες της εξέτασης του αιτήματος ασύλου (Lovertt, Whelan & Rendón, 2017).

3.2 YTX που επιστρέφουν στην πατρίδα τους εθελούσια

Στην περίπτωση απόφασης για την επιστροφή YTX, τότε δίνεται προθεσμία επαρκούς χρονικού διαστήματος (30 ημέρες) για την οικειοθελή αναχώρηση ή εθελούσια επιστροφή του ενδιαφερομένου (European Migration Network, 2017). Κάθε Κράτος-Μέλος με σχετική νομοθεσία προβλέπει το χρονικό διάστημα, που θεωρεί ότι είναι κατάλληλο και ενημερώνει τους ενδιαφερόμενους για τη δυνατότητα που έχουν να υποβάλουν αίτημα για να αποφασίσουν αν θα επιστρέψουν οικειοθελώς στη χώρα προέλευσή τους.

Κατά το διάστημα που έχει οριστεί, μέχρι να υλοποιηθεί η απόφαση για επιστροφή ή εναλλακτικά να ληφθεί η απόφαση για εθελούσια επιστροφή, μπορούν να επιβληθούν συγκεκριμένα μέτρα για να αποφευχθεί η πιθανότητα διαφυγής του υπηκόου (Stevens, 2018). Τέτοια μέτρα αποτελούν οι οικονομικές εγγυήσεις, η κατάθεση εγγράφων, η εμφάνιση ενώπιον των αρχών και άλλα.

3.3 Φορείς που εμπλέκονται στη διαδικασία επιστροφής

Κύριος φορέας για την επιτυχή υλοποίηση των προγραμμάτων εθελοντικής επιστροφής, είναι ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), ο οποίος συνεργάζεται με τις Υπηρεσίες Υποδοχής και Ταυτοποίησης, Ασύλου με την Ελληνική Αστυνομία συμπεριλαμβανομένων και των Αστυνομικών Αρχών του Διεθνούς Αερολιμένος Αθήνας (ΔΑΑ). Το υψηλό επίπεδο επαγγελματισμού και η πείρα του ανθρώπινου δυναμικού του, συνεισφέρουν στην υλοποίηση των επιχειρησιακών σκοπών. Την προγραμματισμένη ημέρα επιστροφής/αναχώρησης στελέχη του ΔΟΜ

⁷ Ισχύον νομικό πλαίσιο για τις επιστροφές παράτυπων μεταναστών στην Τουρκία <https://bit.ly/3l033vu>

συναντούν τους προς αναχώρηση YTX στον ΔΑΑ, τους συνδράμουν στον έλεγχο καρτών επιβίβασης/εισιτηρίων και τους συνοδεύουν κατά την πύλη επιβίβασή τους στο αεροπλάνο. Πριν την επιβίβασή τους, κάθε ένας YTX παραλαμβάνει από τον ΔΟΜ εφάπαξ οικονομικό ποσό. Οι λεπτομέρειες για το δρομολόγιο των YTX αποστέλλονται στα γραφεία του ΔΟΜ στις χώρες διέλευσης/τελικού προορισμού πριν την αναχώρηση.

Με την αφιξή τους στο κράτος διέλευσης οι YTX συναντούν στελέχη του ΔΟΜ το οποίο συνδράμει και στην μετεπιβίβαση σε πτήσεις ανταπόκρισης. Εάν απαιτείται φροντίδα για περιστατικά υγείας, τα στελέχη του ΔΟΜ ακολουθούν τις απαιτούμενες διαδικασίες που για την ακίνδυνη και άκοπη μετακίνηση των YTX (π.χ. αναπηρικά αμαξίδια, μεταφορά μέσω ασθενοφόρου στον αερολιμένα σε χώρες αναχώρησης/προορισμού) και την ομαλή άφιξη των επιστρεφόντων. Για σημαντικό χρονικό πλαίσιο ακολούθως του επαναπατρισμού των YTX τα στελέχη επικοινωνούν με ανατροφοδοτήσεις πληροφοριών ώστε να εξασφαλιστεί αποτελεσματική κοινωνική επανένταξη των YTX.

3.4 Στάδια και διαδικασία

Οι YTX που αιτούνται άσυλο παραπέμπονται στο αρμόδιο Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου (ΠΓΑ), όπου θα καταγραφεί το αίτημά του (Stevens, 2018).

Για τους YTX, που παραμένουν παράτυπα στην επικράτεια ενός Κράτους-Μέλους του χώρου Schengen, το εκάστοτε Κράτος-Μέλος δύναται να εκδώσει απόφαση επιστροφής. Στην περίπτωση μάλιστα που ο ενδιαφερόμενος είναι κάτοχος έγκυρης άδειας παραμονής από άλλο Κράτος-Μέλος, τότε είναι υποχρεωμένος να επιστρέψει άμεσα στη χώρα που του έχει δώσει την άδεια παραμονής.

Έχουν υπάρξει περιπτώσεις χορήγησης άδειας παραμονής σε YTX για ανθρωπιστικούς λόγους ή ακόμα για λόγους φιλευσπλαχνίας. Στις περιπτώσεις αυτές είτε δεν εκδίδεται απόφαση επιστροφής, είτε αν έχει εκδοθεί ανακαλείται.

Εικόνα 8. Διαδικασία Επιστροφής

Πηγή: ΕΕΣ.

Τόσο ο ΔΟΜ, όσο και το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου⁸ ενημερώνουν κατά τη διαδικασία υποδοχής των YTX και σε όλα τα στάδια, και με κινητές μονάδες του ΔΟΜ, εκδηλώσεις και εκστρατείες ενημέρωσης, για τα προγράμματα επιστροφών.

3.5 Διαβίωση και συνθήκες

Οι υπό-εθελούσια επιστροφή YTX και επανένταξης διαμένουν στο Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Αιτούντων Εθελούσιας Επιστροφής (OCCAVR)⁹ που παρέχει προσωρινή στέγαση σε YTX που συμμετέχουν έχοντας εγγραφεί στα AVR/AVRR προγράμματα και θέλουν να επανέλθουν στη χώρα καταγωγής τους με τη αρωγή του ΔΟΜ. Οι παροχές περιλαμβάνουν σύγχρονες εγκαταστάσεις, είδη υγιεινής και ρούχα και ιατρική φροντίδα.

3.6 Προγράμματα Υποβοηθούμενης Εθελούσιας Επιστροφής

Στην Ελλάδα τα προγράμματα Υποστηριζόμενης Εθελούσιας Επιστροφής (AVR) για YTX πραγματοποιούνται με συμφωνίες χρηματοδοτικών πόρων με τον ΔΟΜ, ενώ ομόλογα προγράμματα υλοποιούνταν από την ΕΛΑΣ. Παρατηρείται μια ανοδική τάση στον αριθμό των συμμετεχόντων στα AVR, καθώς αυτά βελτιώθηκαν με την προσθήκη μέτρων επανένταξης (προγράμματα AVRR, παράγραφος 3.6 παρόντος) (Outsiska, et al., 2017).

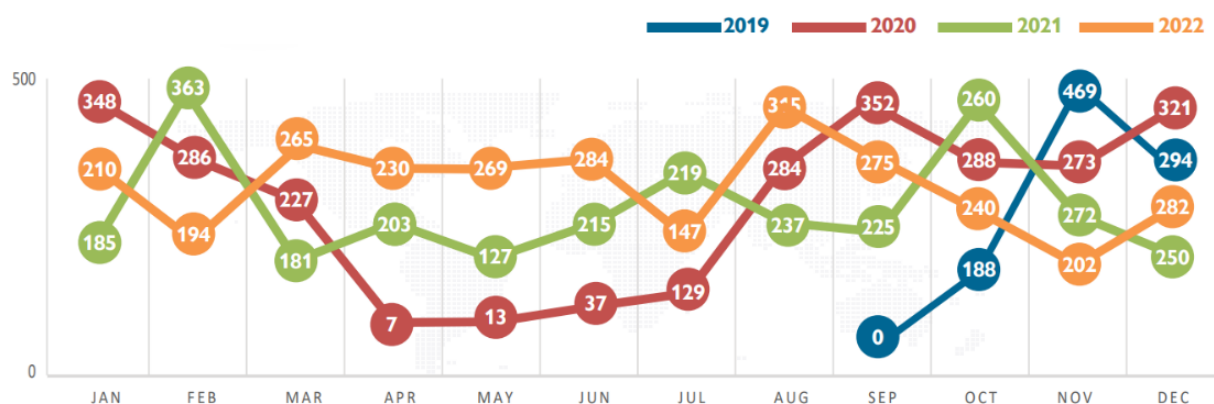
Στόχος είναι οι YTX να αποκτήσουν πλήρη και σαφή εικόνα της κατάστασής τους και όλων των δυνατών επιπτώσεων οποιασδήποτε απόφασής τους, προκειμένου να προβούν στη λήψη της απόφασης για την εθελούσια επιστροφή τους. Προς επίτευξη αυτού του σκοπού ο ΔΟΜ με δικά του στελέχη, καμπάνιες ενημέρωσης και κινητές μονάδες ενημερώνει τους υποψήφιους συμμετέχοντες YTX για τα προγράμματα AVR και AVRR ενώ άλλοι παραπέμπονται στην ΥΑΟΗΕΠ, προκειμένου

⁸ <https://bit.ly/3Y7GI2A>

⁹ <https://bit.ly/3jiSnYd>

να τους παρασχεθούν συμβουλές και διευκρινίσεις για αξιώσεις και καθήκοντα τους στη διάρκεια παραμονής τους στην Ελλάδα.

Γράφημα: Υποβοηθούμενες Εθελούσιες Επιστροφές 2019-2022

Πηγή: ΔΟΜ 2022¹⁰

Τα στάδια περιλαμβάνουν: i) συμβουλευτική συνεδρία και διαδικασία εγγραφής, ii) φιλοξενία και διαμονή στην Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Αιτούντων Εθελούσιας Επιστροφής, iii) συνάντηση προ της αναχώρησης και αναχώρηση από την Ελλάδα, iv) βοήθεια την ημέρα της Αναχώρησης.

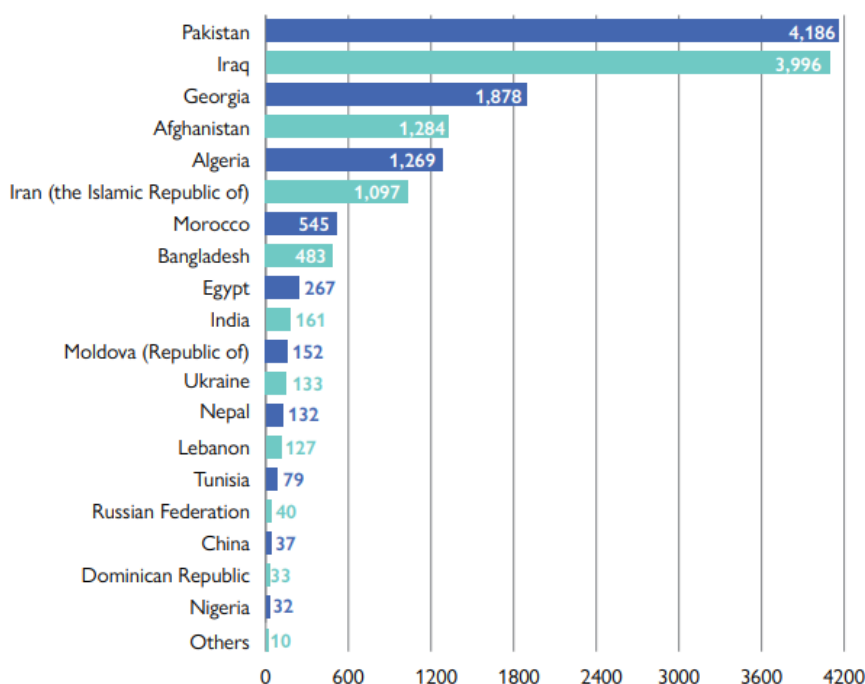
3.7 Προγράμματα Υποστηριζόμενης Εθελούσιας Επιστροφής και Επανένταξης

Το AVRR αποτελεί ένα πρόγραμμα για την εφαρμογή των υποβοηθούμενων εθελούσιων επιστροφών συμπεριλαμβανόμενων μέτρων επανένταξης. Είναι ένα πρόγραμμα, το οποίο χρηματοδοτείται από το ΤΑΜΕ κατά 75% και κατά 25% Εθνικούς Πόρους. Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) ορίζει το AVRR ως μια πολυδιάστατη στήριξη, με διοικητική, υλικοτεχνική και οικονομική υπόσταση, η οποία περιέχει και τη βοήθεια για επανένταξη, σε ΥΤΧ που επιθυμούν να επιστρέψουν εθελουσίως στη χώρα προέλευσης τους (Flessa, et al., 2017).

Η επανένταξη αποτελεί εκείνη τη διαδικασία, στην οποία τα άτομα τα οποία συμμετέχουν στο πρόγραμμα υποστηρίζονται και υποβοηθούνται ώστε να έχουν τη δυνατότητα να διαβιούν με αξιοπρέπεια, να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο της χώρας επιστροφής τους και να παραμείνουν ασφαλείς. Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα AVRR ενημερώνονται, υποστηρίζονται ψυχολογικά, ενδυναμώνονται πνευματικά και αποκτούν την ικανότητα και τη δυνατότητα να μπορούν με αξιοπρέπεια να κερδίσουν τουλάχιστον τα απαραίτητα προς το ζειν.

¹⁰ <https://bit.ly/3jh9hX5>

Γράφημα 2. Αριθμός δικαιούχων επιστροφής ανά χώρα καταγωγής 2016-2019¹¹

Πηγή: ΔΟΜ, 2019¹²

Στο πρόγραμμα AVRR μπορούν να συμμετάσχουν YTX, για τους οποίους δεν έχει εκδοθεί απορριπτική απόφαση για την αίτηση τους για παραμονή, οι YTX που έχουν το δικαίωμα παραμονής, σε ένα Κράτος-Μέλος, αλλά επιθυμούν να επιστρέψουν -οικειοθελώς- στη χώρα προέλευσής τους, οι YTX για τους οποίους έχει πάψει η ισχύς των όρων παραμονής τους ή έχει αναβληθεί προσωρινά η απομάκρυνσή τους (άρθρ.9 και το άρθρ.14 παρ.1, Οδηγίας 2008/115/EK) καθώς και YTX που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες. Εθελοντικές επιστροφές δεν πραγματοποιούνται για υπηκόους Αλβανίας και Β. Μακεδονία¹³. Το πρόγραμμα παρέχει οικονομική βοήθεια €1000 σε όσους διαμένουν στην ενδοχώρα και €500 σε όσους διαμένουν στα νησιά καθώς και υποστήριξη για την επιστροφή και επανένταξη στη χώρα καταγωγής¹⁴.

Στην Ελλάδα, ο ρόλος του ΔΟΜ θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός αναφορικά με την επιτυχία των προγραμμάτων AVRR. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο ΔΟΜ στην Ελλάδα έχει συμβάλει στην επιστροφή περισσότερων από 16,224 YTX (Ιούνιος 2016–Μάϊος 2019)¹⁵ στην πατρίδα τους, ενώ έχει βοηθήσει πάνω από 3,571 (Ιούνιος 2016–Μάϊος 2019)¹⁶ άτομα με σχέδια βιώσιμης επανένταξης. Τα στάδια περιλαμβάνουν: i) συμβουλευτική συνεδρία και διαδικασία εγγραφής, ii) φιλοξενία και διαμονή στην Ανοιχτή Δομή Φιλοξενίας Αιτούντων Εθελούσιας Επιστροφής, iii)

¹¹ Flessa, A., et al. (2018).

¹² <https://bit.ly/3kXYm5n>

¹³ <https://bit.ly/3XU8lqM>

¹⁴ <https://bit.ly/3XOXs9O>

¹⁵ <https://bit.ly/3wHSPCl>

¹⁶ <https://bit.ly/3wHSPCl>

συνάντηση προ της αναχώρησης και αναχώρηση από την Ελλάδα, iv) βοήθεια την ημέρα της Αναχώρησης, v) βοήθεια Επανένταξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

4.1 Μεθοδολογία

Δήλωση της Έπασης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (ΥΑΟΗΕΠ) (2021) περί του περιορισμού στα σύνορα από Κράτη Ευρωπαϊκά της δυνατότητας πρόσβασης σε διαδικασίες ασύλου, επιστρέφοντας κάνοντας χρήση βίας στα άτομα ενώ έχουν εισέλθει στην επικράτεια τους¹⁷ εκφράζει την ανησυχία για τα αυξανόμενα περιστατικά άτυπων απελάσεων και αναγκαστικών επιστροφών ανθρώπων, οι οποίοι είχαν αιτηθεί άσυλο κατά την παράτυπη είσοδό τους στα χερσαία και θαλάσσια σύνορα της ΕΕ. Επομένως προτρέπει τα Κράτη-Μέλη να διερευνήσουν και να αποτρέψουν τέτοιες ενέργειες.

Προκειμένου να συνοψιστούν ανωτέρω προκλήσεις και προεκτάσεις, η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση (Γαλάνης, 2022) επιχειρεί να προσδιορίσει, να αξιολογήσει και να συνθέσει τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών για το θέμα της διαχείρισης των αναγκαστικών και εθελούσιων επιστροφών από το ελληνικό κράτος και να αποκαλύψει προκλήσεις, που συνδέονται με τις επιστροφές YTX και να αναδείξει τη στάση της Ελλάδας στο θέμα. Κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα αποτέλεσαν: α) Με ποιους τρόπους διαχειρίζεται το ελληνικό κράτος τις εθελούσιες και αναγκαστικές επιστροφές YTX; Β) Ποιες πολιτικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές προκλήσεις και προεκτάσεις συνδέονται με τις επιστροφές YTX; Η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση με τη μέθοδο PRISMA περιγράφονται στις επόμενες παραγράφους.

4.1.1 Η συστηματική ανασκόπηση

Για την αναζήτηση των άρθρων στις βάσεις δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν οι εξής λέξεις-κλειδιά (βλ. Πίνακα, σ 40):

A. «assisted voluntary return», «assisted voluntary return and reintegration», «from Greece», «εθελούσια επιστροφή», «εθελοντική επιστροφή», «εκούσια επιστροφή», «υποβοηθούμενη εκούσια επιστροφή και επανένταξη», «από την Ελλάδα» για την αναζήτηση των άρθρων σχετικά με τις εθελούσιες επιστροφές και

B. «return», «forced return», «Hellenic Police», «from Greece», «επιστροφή», «αναγκαστική επιστροφή», «Ελληνική Αστυνομία», «από την Ελλάδα» για την αναζήτηση των άρθρων σχετικά με τις αναγκαστικές επιστροφές.

PICOS	Λέξεις-κλειδιά	Λέξεις-κλειδιά
P	«assisted voluntary return» OR «AVR»	«return», «forced return»
I	«assisted voluntary return and reintegration» OR «AVRR»	«Hellenic Police»
C	«third-country nationals» OR «migrants»	«third-country nationals» OR «migrants»
O	«from Greece»	«from Greece»

Δεδομένου του γεγονότος ότι τα αρχικά αποτελέσματα συμπεριλάμβαναν γενικά άρθρα για το μεταναστευτικό ζήτημα και για το σύνολο των προσφύγων και μεταναστών χρησιμοποιήθηκαν οι δυαδικοί τελεστές (Boolean operators) «OR», «AND», «NOT», προκειμένου να επιτευχθούν όλοι οι συνδυασμοί των παραπάνω λέξεων-κλειδιών καθώς και άλλες λέξεις όπως «third-country nationals», προκειμένου να συμπεριληφθούν στα αποτελέσματα τα πιο συναφή με τα ερευνητικά ερωτήματα άρθρα. Η ταξινόμηση των άρθρων έγινε με βάση τη συνάφεια του θέματος του τίτλου και στη συνέχεια σε σχέση με τη χρονολογία δημοσίευσης.

4.1.2 Πηγές πληροφοριών

Η αναζήτηση των άρθρων έγινε στις βάσεις δεδομένων Google Scholar και Scopus, χωριστά και για τα δύο είδη επιστροφής: i) εθελούσιας και ii) αναγκαστικής. Εφαρμόστηκαν όλα τα όρια που σχετίζονται με την αναζήτηση των άρθρων, όπως χρονολογία (2015-2019) και γλώσσα (αγγλικά και ελληνικά). Προέκυψε ένας τελικός αριθμός εγγραφών (άρθρων) για κάθε βάση δεδομένων και για κάθε είδος επιστροφής. Ο τελικός αριθμός εγγραφών για κάθε επιστροφή (εθελούσια ή αναγκαστική) περιλαμβάνει τον συνολικό αριθμό συνδυασμένων αποτελεσμάτων από όλες τις βάσεις δεδομένων (συμπεριλαμβανομένων των διπλότυπων). Διαπιστώθηκε στην αρχική αναζήτηση μεγάλος αριθμός άρθρων, τα οποία αναφέρονταν γενικά στις επιστροφές (εθελούσιες ή αναγκαστικές). Για το λόγο αυτό, πραγματοποιήθηκαν αρκετοί συνδυασμοί των λέξεων-κλειδιών, ώστε να αποκλειστούν άρθρα εκτός θέματος. Τα συνολικά άρθρα και στις δύο βάσεις δεδομένων ήταν $n(\epsilon)=124$ για τις εθελούσιες επιστροφές και $n(\alpha)=132$ για τις αναγκαστικές επιστροφές.

4.1.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή των άρθρων πραγματοποιήθηκε αναζήτηση με τον ίδιο τρόπο στις βάσεις δεδομένων (βλ.4.1.2), εφαρμόζοντας τις λέξεις-κλειδιά και τους περιορισμούς (βλ.4.1.5). Σε κάθε βάση πραγματοποιήθηκαν δύο αναζητήσεις: μία για τις εθελούσιες επιστροφές και μία για τις

αναγκαστικές, ενώ είναι προφανής η εμφάνιση πολλών μελετών, οι οποίες αναδείχθηκαν και από τις δύο αναζητήσεις, καθώς αναφέρονταν και στους δύο τύπους επιστροφών.

4.1.4 Διαδικασία επιλογής μελετών

Μετά την αναζήτηση των άρθρων αποκλείστηκαν οι διπλές εγγραφές (άρθρα που υπάρχουν και στις δύο βάσεις). Για να αποκλειστούν οι διπλοεγγραφές αναζητήθηκαν τα ονόματα συγγραφέων ανάμεσα στις λίστες των άρθρων και των δύο βάσεων δεδομένων, και πραγματοποιήθηκε σύγκριση των αποτελεσμάτων. Τα διπλότυπα άρθρα, τα οποία εξαιρέθηκαν ήταν 32 για τις εθελούσιες επιστροφές και 29 για τις αναγκαστικές επιστροφές, οπότε οι μη διπλότυπες εγγραφές, οι οποίες παρέμειναν ήταν $n(\epsilon)=92$ και $n(\alpha)=103$ αντίστοιχα.

Στη συνέχεια οι εγγραφές (άρθρα) που παρέμειναν μετά την κατάργηση των διπλότυπων χρησιμοποιήθηκαν για αρχικό έλεγχο με βάση τον τίτλο και την περίληψη. Από τη διαδικασία προέκυψε η εξαίρεση κάποιων άρθρων επειδή κρίθηκε ότι τα άρθρα δεν ταιριάζουν με τα ερευνητικά ερωτήματα. Στην περίπτωση αυτή εξαιρέθηκαν 36 άρθρα για τις εθελούσιες και 41 άρθρα για τις αναγκαστικές επιστροφές, τα οποία ήταν εκτός των ερευνητικών ερωτημάτων της εργασίας. Τα εναπομείναντα άρθρα ήταν $n(\epsilon)=56$ για τις εθελούσιες και $n(\alpha)=62$ για τις αναγκαστικές επιστροφές και χρησιμοποιήθηκαν για πλήρη ανάγνωση. Κατά τη διαδικασία αυτή εντοπίστηκαν άρθρα για τα οποία δεν υπάρχει πρόσβαση στο πλήρες κείμενο, οπότε εξαιρέθηκαν 8 άρθρα για τις εθελούσιες και 6 άρθρα για τις αναγκαστικές επιστροφές.

Τα άρθρα πλήρους κειμένου αξιολογήθηκαν για πλήρης ανάγνωση. Τα άρθρα αυτά, τα οποία ήταν 48 για τις εθελούσιες και 56 για τις αναγκαστικές επιστροφές, διαβάστηκαν και αξιολογήθηκαν για την καταλληλότητά τους ως προς τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας. Αφού ελέγχθηκαν όλα τα άρθρα στο στάδιο ελέγχου πλήρους κειμένου για καταλληλότητα, κάποια άρθρα αποκλείστηκαν, λαμβάνοντας υπόψιν τα κριτήρια αποκλεισμού της έρευνας. Τα άρθρα που αποκλείστηκαν ήταν 32 για τις εθελούσιες και 43 για τις αναγκαστικές επιστροφές. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας δημιουργήθηκαν τα διαγράμματα PRISMA, ένα για τις αναγκαστικές και ένα για τις εθελούσιες επιστροφές.

4.1.5 Κριτήρια επιλογής και αποκλεισμού άρθρων

Τα κριτήρια επιλογής είναι:

- Τα επιλεγθέντα άρθρα για τη διεξαγωγή της έρευνας έπρεπε να είναι στις γλώσσες: αγγλικά, ελληνικά.

- Τα επιλεχθέντα άρθρα έπρεπε να έχουν δημοσιευθεί σε διεθνώς αναγνωρισμένα επιστημονικά περιοδικά.
- Επιλέχθηκαν άρθρα που είχαν εκδοθεί μεταξύ 2015-2019.
- Επιλέχθηκαν άρθρα που περιείχαν το θέμα της παρούσας μελέτης στον τίτλο τους.

Τα κριτήρια αποκλεισμού των άρθρων είναι:

- Αποκλείστηκαν οι ανασκοπήσεις, συμπεριλαμβανομένων των συστηματικών βιβλιογραφικών ανασκοπήσεων και οι μετα-ανалύσεις.
- Αποκλείστηκαν άρθρα τα οποία εστίαζαν σε επιστροφές γενικά μεταναστών και προσφύγων.
- Αποκλείστηκαν άρθρα, τα οποία βρέθηκε ότι αποτελούσαν βιβλιογραφική αναφορά σε πιο πρόσφατα άρθρα, με το ίδιο θέμα.
- Αποκλείστηκαν μελέτες, οι οποίες δεν είχαν κάποιο αποτέλεσμα ή κάποιο εύρημα που να δικαιολογεί την επιλογή τους.

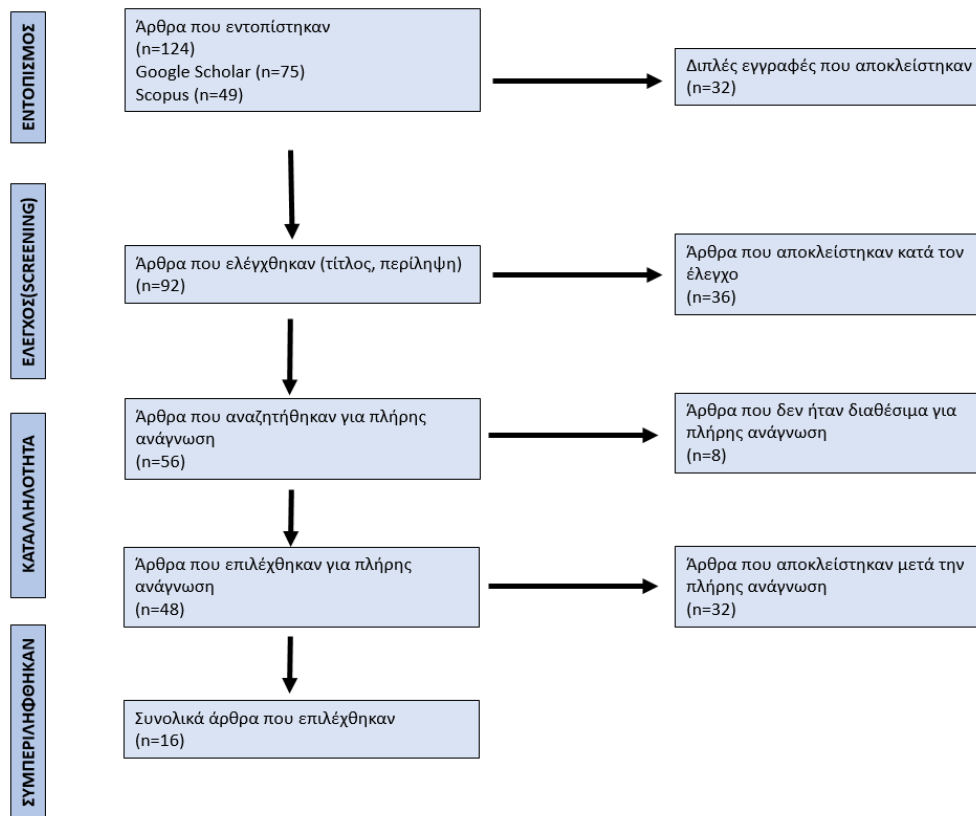
4.1.6 Στοιχεία καταγραφής

Μετά την επιλογή των άρθρων δημιουργήθηκαν δύο πίνακες αποτελεσμάτων: ένας πίνακας για τα άρθρα που αναφέρονταν στις εθελούσιες επιστροφές και ένας για τις αναγκαστικές αντίστοιχα, τα οποία άρθρα ελέγχθηκαν για τη συνάφειά τους με το θέμα της μελέτης και επιλέχθηκαν να συμπεριληφθούν στη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση. Τα άρθρα καταχωρήθηκαν ανά γραμμή του πίνακα και κατά αλφαβητική σειρά με κριτήριο το επώνυμο του συγγραφέα/ων.

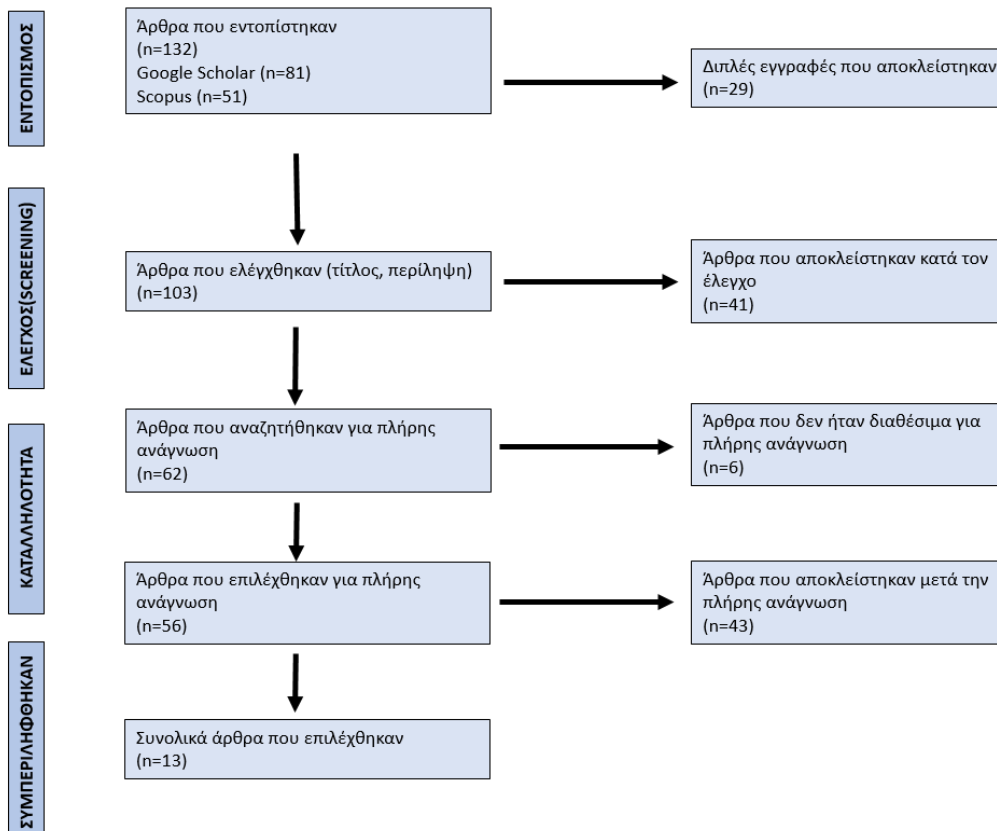
4.1.7 Διάγραμμα ροής – PRISMA

Μετά την ολοκλήρωση της αναζήτησης δημιουργήθηκαν τα δύο διαγράμματα ροής PRISMA, ένα για τις εθελούσιες και ένα για τις αναγκαστικές επιστροφές:

Διάγραμμα 4. Διάγραμμα Ροής PRISMA για εθελούσιες επιστροφές

Διάγραμμα 5. Διάγραμμα Ροής PRISMA για αναγκαστικές επιστροφές

4.2 Έρευνες για τις εθελούσιες επιστροφές ΥΤΧ από την Ελλάδα (2015-2019)

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε 16 έρευνες, οι οποίες κρίθηκαν κατάλληλες να συμπεριληφθούν για τη διερεύνηση της διαχείρισης των εθελούσιων επιστροφών ΥΤΧ από το ελληνικό κράτος:

Πίνακας 8: Αποτελέσματα βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με τη διαχείριση των εθελούσιων επιστροφών ΥΤΧ από την Ελλάδα

α/α	Συγγραφείς/ έτος δημοσίευσης	Χώρα διεξαγωγής	Σκοπός	Προκλήσεις που εξετάζονται	Αποτελέσματα
1	Chalkia et al., 2018	Ελλάδα	Ανάδειξη ρόλου της Ελλάδας και της ΕΕ στην υποδοχή των ΥΤΧ εστιάζοντας στην Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Οι επιστροφές από την Ελλάδα αυξάνονται αλλά δεν έχουν φτάσει στο επίπεδο που ορίζει η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας
2	Dimitriadi et al., 2015	Ελλάδα	Ανάδειξη του τρόπου που η ελληνική μεταναστευτική πολιτική επηρεάζει τους Αφγανούς μετανάστες	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της κράτησης των Αφγανών υπηκόων, στην απόφασή τους να μην έρθουν στην Ελλάδα, ή να επιστρέψουν πίσω στο Αφγανιστάν
3	Dimitriadi et al., 2017	Ελλάδα	Ανάδειξη του τρόπου που αντιλαμβάνονται οι Αφγανοί το άσυλο στην Ελλάδα, η πρόσβασή τους σε αυτό και ο χειρισμός της Ελλάδας	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της γραφειοκρατίας για τις αιτήσεις ασύλου καθώς και η κράτηση των Αφγανών υπηκόων, στην απόφασή τους να μην έρθουν στην Ελλάδα, ή να επιστρέψουν πίσω στο Αφγανιστάν
4	Dimitriadi et al., 2019	Γερμανία	Ανάδειξη της οριακής κατάστασης και οι βραδείες διαδικασίες που εφαρμόζονται στη διαχείριση των μεταναστών	Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται η μερική βελτίωση των διαδικασιών υποδοχής, ένταξης και επιστροφής των υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και τα προβλήματα γραφειοκρατίας που δρουν αποτρεπτικά για τους μετανάστες να εισέλθουν στη χώρα
5	Duronio, 2018	ΗΠΑ	Ανάδειξη οι ελλείψεις του χειρισμού της ΕΕ και κατ' επέκταση της Ελλάδας στο χειρισμό του μεταναστευτικού ζητήματος	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Υποστηρίζεται ο συγκεντρωτικός τρόπος λήψης αποφάσεων για τις διαδικασίες διαχείρισης των θεμάτων των μεταναστών, ως τρόπος καλύτερου χειρισμού κρίσεων εντός της ΕΕ.
6	Erdal et al., 2018	Ηνωμένο Βασίλειο	Εξέταση του εθελοντισμού σε αποφάσεις μετανάστευσης και η προώθηση της αναγνώρισης της αναγκαστικής και εκούσιας μετανάστευσης ως συνέχεια εμπειρίας, και όχι ως δύλημα	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Επισημαίνεται ότι με την εφαρμογή κριτηρίων εθελοντισμού και διαθέσιμων εναλλακτικών λύσεων, πολλές αποφάσεις μετανάστευσης δεν θεωρούνται εντελώς εθελοντικές
7	Flessa et al., 2018	Ελλάδα	Εξέταση της Υλοποίησης της Υποβοηθούμενης εθελούσιας επιστροφής συμπεριλαμβανομένων των μέτρων επανένταξης για την περίοδο Ιούνιος 2017-Μάιος 2018	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Οι εθελούσιες επιστροφές παραμένουν η πιο ανθρώπινη επιλογή για όσους μετανάστες δεν επιθυμούν να μείνουν άλλο στην Ελλάδα
8	Fouskas et al., 2019	Ελλάδα	Η ετήσια έκθεση πολιτικής στοχεύει στην ενημέρωση των κρατών -μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις εξελίξεις που σημειώθηκαν το 2018 στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης στην Ελλάδα	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Δίνεται έμφαση στη συνεργασία των κρατών-μελών μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ αυτών με τις τρίτες χώρες. Προάγονται οι διαδικασίες που διασφαλίζουν τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα των επιστροφών
9	Gemi et al., 2019	Γαλλία	Ανάδειξη των εξελίξεων που επιτεύχθηκαν αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά το 2019	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Επισημαίνεται η πρόοδος σχετικά με τις επιστροφές ΥΤΧ, αλλά εντοπίζεται και το θέμα της επανεισοδοχής και της νομικής υπόστασής της.

10	Koser et al., 2015	Αυστρία	Ανάδειξη των βασικών παραγόντων που οδηγούν τους μετανάστες να αποφασίσουν να επιστρέψουν και το ρόλο της πολιτικής και των παρεμβάσεων που εφαρμόζονται στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Επισημαίνεται η συμβολή του ΔΟΜ, και των ερευνών που πραγματοποιούνται για τη σωστή ενημέρωση και διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος, παρέχοντας ουσιαστικής και αποτελεσματικής βοήθειας στους μετανάστες.
11	Kourachanis, 2018	Ελλάδα	Εξέταση των κοινωνικών συνθηκών και οι συνθήκες στέγασης των προσφύγων στην Ελλάδα την περίοδο 2015–2017	Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύονται τα θεμελιώδη κοινωνικά προβλήματα που συναντώνται στα hotspots και επισημαίνεται η παραβίαση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
12	Marouf, 2015 a	Ελλάδα	Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο επηρεάζουν οι ελληνικές πολιτικές διαχείρισης μετανάστευσης και ασύλου τα σχέδια και τις ενέργειες των Γεωργιανών παράτυπων μεταναστών	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Οι συνθήκες κράτησης και η ελλιπής πληροφόρηση για την κατάσταση στην πατρίδα τους επηρεάζουν τις αποφάσεις των Γεωργιανών να επιστρέψουν σε αυτή, καθώς αμέσως μετά επανεπιχειρούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα
13	Marouf, 2015B	Ελλάδα	Διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο επηρεάζουν οι ελληνικές πολιτικές διαχείρισης μετανάστευσης και ασύλου τα σχέδια και τις ενέργειες των Πακιστανών παράτυπων μεταναστών	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Οι συνθήκες κράτησης, τα οικονομικά προβλήματα και η δυσκολία εύρεσης εργασίας επηρεάζουν τις αποφάσεις των Πακιστανών στη χώρα τους
14	Naveed et al., 2017	Πακιστάν	Διερεύνηση των καθοριστικών παραγόντων της επιστροφής με βάση τις υπάρχουσες θεωρίες της μετανάστευσης	Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Η αποτυχία ενσωμάτωσης προκαλεί την απόφαση για επιστροφή. Προτείνονται μέτρα υποβοήθησης των επαναπατρισθέντων Πακιστανών.
15	Petracou et al., 2018	Ελλάδα	Έκθεση για την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου Ελλάδα από το 2015	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται η κράτηση και ο περιορισμός ως σημαντικός παράγοντας για την απόφαση επιστροφής των ΥΤΧ. Επισημαίνονται οι αμφίβολες συνθήκες υλοποίησης της επανεισοδοχής.
16	Van Lijmp, et al., 2017	Ολλανδία	Αξιολόγηση βάσει του αποτελέσματος η Κοινή Δήλωση της ΕΕ-Τουρκίας	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Οι συνθήκες στα hotspot αναγκάζουν τους ΥΤΧ να αναζητήσουν την επιστροφή τους. Επιπλέον, πολλοί από αυτούς, λόγω ελλιπούς ενημέρωσης, διστάζουν να ζητήσουν άσυλο.

4.3 Έρευνες για τις αναγκαστικές επιστροφές YTX από την Ελλάδα (2015-2019)

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε 13 έρευνες, οι οποίες κρίθηκαν κατάλληλες να συμπεριληφθούν για τη διερεύνηση της διαχείρισης των αναγκαστικών επιστροφών YTX από το ελληνικό κράτος.

Πίνακας 13: Αποτελέσματα βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με τη διαχείριση των εθελουσίων επιστροφών YTX από την Ελλάδα

α/α	Συγγραφείς και έτος δημοσίευσης	Χώρα διεξαγωγής	Σκοπός	Προκλήσεις που εξετάζονται	Αποτελέσματα
1	Alpes et al., 2017	Ολλανδία	Διερεύνηση του εάν η Δήλωση της ΕΕ-Τουρκίας παραβιάζει τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στο όνομα της πολιτικής επιστροφών	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα, καθώς ο ορισμός των επιστροφών ως πολιτική προτεραιότητα δημιουργεί φραγμούς στο άσυλο, υπονομεύει τις ανθρώπινες αξίες και αναγκάζει τους αιτούντες άσυλο να δεχτούν επιστρέψουν λόγω έλλειψης βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων
2	Chalkia et al., 2018	Ελλάδα	Ανάδειξη του ρόλου της Ελλάδας και της ΕΕ στην υποδοχή των YTX εστιάζοντας στην Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Οι επιστροφές από την Ελλάδα αυξάνονται αλλά δεν έχουν φτάσει στο επίπεδο που ορίζει η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας
3	Dimitriadi et al., 2015	Ελλάδα	Ανάδειξη του τρόπου που η ελληνική μεταναστευτική πολιτική επηρεάζει τους Αφγανούς μετανάστες	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της κράτησης των Αφγανών υπηκόων, στην απόφασή τους να μην έρθουν στην Ελλάδα, ή να επιστρέψουν πίσω στο Αφγανιστάν
4	Dimitriadi et al., 2017	Ελλάδα	Ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο αντλαμβάνονται οι Αφγανοί το άσυλο στην Ελλάδα, η πρόσβασή τους σε αυτό και ο χειρισμός της Ελλάδας	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται ο σημαντικός ρόλος της γραφειοκρατίας για τις αιτήσεις ασύλου καθώς και η κράτηση των Αφγανών υπηκόων, στην απόφασή τους να μην έρθουν στην Ελλάδα, ή να επιστρέψουν πίσω στο Αφγανιστάν
5	Duronio, 2018	ΗΠΑ	Ανάδειξη ελλείψεων του χειρισμού της ΕΕ και κατ' επέκταση της Ελλάδας στο χειρισμό του μεταναστευτικού ζητήματος	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Υποστηρίζεται ο συγκεντρωτικός τρόπος λήψης αποφάσεων για τις διαδικασίες διαχείρισης των θεμάτων των μεταναστών, ως τρόπος καλύτερου χειρισμού κρίσεων εντός της ΕΕ.
6	Erdal et al., 2018	Ηνωμένο Βασίλειο	Εξετάζεται το εθελοντισμός στις αποφάσεις μετανάστευσης και η προώθηση της αναγνώρισης της αναγκαστικής και εκούσιας μετανάστευσης ως συνέχεια εμπειρίας, και όχι ως δόλημα	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Επισημαίνεται ότι με την εφαρμογή κριτηρίων εθελοντισμού και διαθέσιμων εναλλακτικών λύσεων, πολλές αποφάσεις μετανάστευσης δεν θεωρούνται εντελώς εθελοντικές
7	Flessa et al., 2018	Ελλάδα	Εξετάζεται η Υλοποίηση της Υποβηθούμενης εθελούσιας επιστροφής συμπεριλαμβανομένων των μέτρων επανένταξης για την περίοδο Ιούνιος 2017-Μάιος 2018	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Οι εθελούσιες επιστροφές παραμένουν η πιο ανθρώπινη επιλογή για όσους μετανάστες δεν επιθυμούν να μείνουν άλλο στην Ελλάδα
8	Fouskas et al., 2019	Ελλάδα	Η ετήσια έκθεση πολιτικής στοχεύει στην ενημέρωση των κρατών -μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις εξελίξεις που σημειώθηκαν το 2018 στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης στην Ελλάδα	Πολιτικές- Κοινωνικές- Ανθρωπιστικές	Δίνεται έμφαση στη συνεργασία των κρατών-μελών μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ αυτών με τις τρίτες χώρες. Προάγονται οι διαδικασίες που διασφαλίζουν τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα των επιστροφών

9	Gemi et al., 2019	Γαλλία	Ανάδειξη των εξελίξεων που επιτεύχθηκαν αναφορικά με το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα κατά το 2019	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Επισημαίνεται η πρόοδος σχετικά με τις επιστροφές ΥΤΧ, αλλά εντοπίζεται και το θέμα της επανεισδοχής και της νομικής υπόστασής της.
10	Karamanidou et al., 2018	Ηνωμένο Βασίλειο	Διερεύνηση της πολυεπίπεδης διακυβέρνησης της μετανάστευσης στις χώρες της καταγωγής, διέλευσης και μετανάστευσης, με επίκεντρο τη διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται η σημασία της εθελούσιας υποβοηθούμενης επιστροφής και του ρόλου των επανεισδοχών.
11	Loveritt et al., 2017	Νορβηγία	Επισήμανση του πραγματικού νοήματος της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας και ο τρόπος με τον οποίο η Ελλάδα έχει γίνει πεδίο δοκιμών για τις πολιτικές που διαβρώνουν την προστασία των προσφύγων	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Η δήλωση ΕΕ-Τουρκίας οδηγεί την Ελλάδα στην εφαρμογή πολιτικών που παραβιάζουν τα δικαιώματα των μεταναστών και τους αναγκάζει να επιστρέψουν στην πατρίδα τους.
12	Nika, 2017	Ελλάδα	Προσδιορισμός του αντίκτυπου των ευρωπαϊκών μεταναστευτικών πολιτικών στην οικογενειακή ζωή και την ευημερία των ανθρώπων που έχουν καταφύγει στην Ελλάδα	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Αναδεικνύεται η σημασία της οικογενειακής επανένωσης και των περιορισμών που επιφυλάσσει η Ελληνική πολιτική
13	Van Liempt et al., 2017	Ολλανδία	Αξιολόγηση βάσει του αποτελέσματος η Κοινή Δήλωση της ΕΕ-Τουρκίας	Πολιτικές-Κοινωνικές-Ανθρωπιστικές	Οι συνθήκες στα hotspot αναγκάζουν τους ΥΤΧ να αναζητήσουν την επιστροφή τους. Επιπλέον, πολλοί από αυτούς, λόγω ελλιπούς ενημέρωσης, διστάζουν να ζητήσουν άσυλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΘΕΛΟΥΣΙΩΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΩΝ ΥΠΗΚΟΩΝ ΤΡΙΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση για τις αναγκαστικές και τις εθελούσιες επιστροφές, προέκυψαν πολλές προκλήσεις, τις οποίες καλείται να αντιμετωπίσει η Ελλάδα, κατά το χειρισμό των αναγκαστικών και των εθελούσιων επιστροφών ΥΤΧ. Οι προκλήσεις αυτές σχετίζονται τόσο με την αντιμετώπιση και το μέλλον των ΥΤΧ, όσο και με την πολιτική της χώρας (Flessa et al., 2018; Fouskas et al., 2019).

5.1 Πολιτικές

Το ζήτημα έχει αποτελέσει αφορμή για διενέξεις σε πολιτικό επίπεδο σε δίπολα θεματικών (αποσυμφόρηση/επιστροφές, push-backs/επιστροφές κ.ά). Η Ελλάδα βρίσκεται στο επίκεντρο των γεωπολιτικών εξελίξεων και για αυτό είναι απαραίτητο να υπάρχουν πολιτικές διαχείρισης κάθε ζητήματος, συμπεριλαμβανομένων και των πολιτικών της χώρας για τις επιστροφές ΥΤΧ. Ταυτόχρονα είναι απαραίτητο να υπάρχει συντονισμός και στρατηγικός σχεδιασμός ώστε να υπάρχει επάρκεια υποδομών και διαχειριστική ετοιμότητα αντιμετώπισης της κρίσης (Fouskas et al., 2019).

Ο χειρισμός των αναγκαστικών επιστροφών είναι ένα κρίσιμο ζήτημα, το οποίο αναδεικνύει τη συμμόρφωση της χώρας στις Ευρωπαϊκές οδηγίες, γεγονός που συμβάλει και στην περαιτέρω υποστήριξη της χώρας. Οι αναγκαστικές επιστροφές θα πρέπει να υλοποιούνται εξαντλώντας κάθε πτυχή του νόμου και των νόμιμων διαδικασιών, χωρίς να αφήνεται υποψία για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή για λάθος χειρισμούς (Dimitriadi et al., 2015).

Η συνεργασία με αυτές τις χώρες προκύπτει ως μια γενικότερη προσπάθεια των Κρατών-Μελών της ΕΕ, στο πλαίσιο ενός βέλτιστου χειρισμού του εξαναγκασμού ανθρώπων να επιστρέψουν στον τόπο, από τον οποίο οικειοθελώς επέστρεψαν (Chalkia et al., 2018). Η πολιτική επιστροφής των ΥΤΧ για να είναι αποτελεσματική πρέπει να συνδυάζεται με τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες. Τα προβλήματα στις συνέργειες μεταξύ κρατών υποδοχής και προέλευσης/καταγωγής των ΥΤΧ είναι μια από τις αιτίες για τον μικρό αριθμό των επιστροφών των ΥΤΧ (Fouskas et al., 2019). Το γεγονός ότι πολλές από τις τρίτες χώρες διστάζουν να διαπραγματευτούν και να συνάψουν Συμφωνίες για την επανεισδοχή των πολιτών τους, οφείλεται είτε στην πολιτική κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό της χώρας, είτε επειδή η Συμφωνία δυσχεραίνει τους πολίτες.

Η ύπαρξη αποτελεσματικής πολιτικής επιστροφής είναι απαραίτητη προκειμένου να επιτευχθεί μια καθολική και σύμφωνα με το νόμο μεταναστευτική πολιτική (Petracou et al., 2018).

Ο ΔΟΜ στην Ελλάδα, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή των κατάλληλων διαδικασιών, που απαιτούνται ώστε οι YTX, που θέλουν να γυρίσουν στις χώρες που κατάγονται, να λάβουν βοήθεια επανένταξης. Πρωταρχικός σκοπός είναι να εξασφαλιστεί ότι η εθελοντική επιστροφή των YTX θα γίνει με ασφάλεια και αξιοπρέπεια (Flessa et al., 2018).

Η Ελλάδα, βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής και της παρατήρησης, οπότε οι πολιτικές διαχείρισης κάθε ζητήματος που εγείρει το μεταναστευτικό, συμπεριλαμβανομένων και των πολιτικών της χώρας για τις επιστροφές YTX, οφείλουν να σχεδιάζονται και να υλοποιούνται σύμφωνα με οδηγίες της ΕΕ (Dimitriadi et al., 2015). Η εικόνα της χώρας και ο τρόπος που εκμεταλλεύεται τους πόρους με τους οποίους ενισχύεται για τη διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος, τη θέτουν στο επίκεντρο του πολιτικού ενδιαφέροντος (εντός της χώρας και σε επίπεδο ΕΕ). (Duronio, 2018).

5.2 Ανθρωπιστικές

Οι συνθήκες, κάτω από τις οποίες τίθενται περιοριστικά μέτρα στους YTX, όταν δεν είναι εφικτό να αποφευχθεί η επιβολή αναγκαστικών περιοριστικών μέτρων, θα πρέπει να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Το Ελληνικό κράτος προοδευτικά βελτιώνει τις συνθήκες κράτησης, δημιουργώντας ειδικά κέντρα για αυτό το σκοπό. Το εθνικό πρόγραμμα ΤΑΜΕ έχει εντάξει στις δράσεις του τη σύσταση και λειτουργία των ΠΠΟ.ΚΕ.Κ.Α., τα οποία λειτουργούν σε συμφωνία με οδηγίες της ΕΕΠ, όσο και με ελληνικό θεσμικό πλαίσιο (Flessa et al., 2018).

Ειδικά για την κράτηση ανηλίκων και οικογενειών, έχει καθοριστεί η κράτηση ως έσχατη λύση, υπό την οδηγία της κατά το δυνατόν αποφυγής της κράτησης και της εύρεσης εναλλακτικού τρόπου εποπτείας. Στις οικογένειες παρέχεται χωριστό κατάλυμα μέχρι να υλοποιηθούν οι διαδικασίες απομάκρυνσης, ενώ τα ανήλικα άτομα μπορούν να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες αλλά και να εκπαιδευτούν (Pawar, 2019).

Βασική προϋπόθεση μιας αποτελεσματικής μεταναστευτικής πολιτικής, αποτελεί η προάσπιση των δικαιωμάτων των YTX (Bivand Erdal et al., 2018). Η Ελλάδα, από το 2015, με τη νέα τότε κυβέρνηση, ξεκίνησε μια προσπάθεια για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης των YTX (Fouskas et al., 2019). Η διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτέλεσε και αποτελεί μεγάλη πρόκληση για την Ελληνική κυβέρνηση, η οποία εντάσσει πλέον στους στόχους της να ικανοποιούνται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα των YTX: επιβίωσης, αξιοπρεπούς ζωής, κάλυψης βασικών αναγκών, υγείας, εκπαίδευση, μεταξύ άλλων (Duronio, 2018).

Τα εναλλακτικά μέτρα κράτησης αποτελούν μια κατηγορία μέτρων, τα οποία επιβάλλονται σε YTX, προκειμένου να μην οδηγηθούν σε κράτηση μέχρι να εξεταστεί το αίτημα τους για άσυλο, να εξεταστεί η επιστροφή τους ή και να υλοποιηθεί (Kourachanis, 2018; Fouskas, et al. 2021). Τα

μέτρα αυτά μπορεί να οδηγήσουν στην πλήρη ελευθερία του ατόμου να κινηθεί και να δραστηριοποιηθεί εντός της χώρας ή να υπάρχουν περιορισμοί στις μετακινήσεις του και στην τοποθεσία παραμονής του (Alpes et al., 2017). Για να μην αυξάνονται οι υπό κράτηση άνθρωποι, θα πρέπει το Ελληνικό κράτος να θεσπίσει άλλα μέτρα, διοικητικού χαρακτήρα, ή υποχρεώσεις για τους YTX.

Αδιαμφισβήτητα οι YTX δεν αποτελούν μια «υγειονομική βόμβα». Ο κίνδυνος υφίσταται εξαιτίας των εξαθλιωτικών χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος κάτω από το οποίο κρατούνται, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται πολλές ασθένειες, διάρροια, γαστρεντερικές διαταραχές, ψυχολογικά συμπτώματα και δερματοπάθειες σε συνδυασμό με ανθυγιεινές συνθήκες και ελλείψεις (Dimitriadi et al., 2015) σε συνδυασμό με την υποστελέχωση των ΠΡΟΚΕΚΑ με ιατρονοσηλευτικό προσωπικό. Οι μετανάστες χωρίς ταξιδιωτικά έγγραφα δεν πρέπει να στερούνται πρόσβασης στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στη νοσοκομειακή φροντίδα και στις υπηρεσίες υγείας, καθώς θα προκληθούν περισσότερα προβλήματα στην υγεία YTX και στη δημόσια υγεία (Flessa et al., 2018; Fouskas, 2021).

Επιπλέον, σκοπός είναι η εθελούσια επιστροφή να προέρχεται από την ελεύθερη επιλογή του υπηκόου και να βασίζεται αποδεδειγμένα στην αιτιολογημένη απόφασή του, έχοντας προηγουμένως λάβει τις κατάλληλες και έγκυρες πληροφορίες (Van Liempt et al., 2017). Στόχος είναι να παρέχεται κοινωνική προστασία, στέγαση και υγειονομική περίθαλψη στους υπηκόους, μέχρι να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής ή προτίμησης. Ιδιαίτερη είναι η μεταχείριση των YTX που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, αλλά και των οικογενειών (Fouskas et al., 2019).

5.3 Κοινωνικές

Σε πολλές εκ των περιπτώσεων της μαζικής συγκέντρωσης μεταναστών οι τοπικές κοινωνίες έχουν δημιουργήσει έντονες αντιδράσεις, διαμαρτυρίες και έχουν εκφράσει αρνητικά, αντι-μεταναστευτικά συναισθήματα και απόψεις για τους καταυλισμούς των μεταναστών. Αρχικά, οι τοπικές κοινωνίες αγκάλιασαν τους μετανάστες, ευαισθητοποιημένοι από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν, βλέποντας ανάμεσά τους μικρά παιδιά ή απώλειες ανθρωπίνων ζώων σε ναυάγια. Στη συνέχεια, επήλθε: κόπωση, ανησυχία και προβληματισμός, με αποτέλεσμα οι ντόπιοι κάτοικοι των νησιών να αναζητούν ανακούφιση του τύπου τους και τη μετακίνηση των ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ και Κ.Υ.Τ. στο εσωτερικό της ηπειρωτικής Ελλάδας. Σε πολλές περιπτώσεις οι κάτοικοι των επιβαρυνμένων περιοχών, ιδιαίτερα των νησιών, «απείλησαν ότι θα πάρουν στα χέρια τους την κατάσταση». Σε άλλες περιπτώσεις υπήρχαν αντιδράσεις τόσο των πολιτών όσο και των δημοτικών αρχών που εμπόδιζαν την αποβίβαση μεταναστών στα νησιά, απέρριπταν αιτήματα ακόμα και της κυβέρνησης για χρήση ξενοδοχείων για τη στέγαση των YTX και ζητούσαν αποσυμφόρηση του τόπου τους.

Σύμφωνα με τους Chalkia et al., (2018), οι εθελούσιες επιστροφές δεν έχουν ακόμα φτάσει στο επίπεδο το οποίο προβλέπεται από τις οδηγίες και τη στήριξη της ΕΕ. Αυτό οφείλεται στο γραφειοκρατικό χαρακτήρα της διαδικασίας, στην έλλειψη του προσωπικού που διαχειρίζεται τις υποθέσεις ασύλου και επιστροφών, αλλά και στην ελληνική μεταναστευτική πολιτική, η οποία δείχνει ότι δεν είναι έτοιμη να διαχειριστεί ένα τόσο λεπτό ζήτημα (Duronio, 2018).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι σημαντικό ρόλο και για τις εθελούσιες επιστροφές διαδραματίζει η σχέση της ΕΕ και των χωρών υποδοχής με τις τρίτες χώρες. Επομένως, είναι απαραίτητη η καλή συνεργασία και η υποβοήθηση της διαδικασίας επιστροφής του YTX στη χώρα καταγωγής του (Dimitriadi et al., 2019).

Η δράση εθελούσιων επιστροφών του ΔΟΜ απευθύνεται σε YTX που επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους υπό το πλαίσιο ασφάλειας και τη διατήρηση της αξιοπρέπειάς τους (Flessa et al., 2018).

Ένα άτομο λαμβάνει την απόφαση να μεταναστεύσει είτε μόνο του είτε μαζί με τα μέλη της οικογενείας (νοικοκυριού) στην οποία ανήκει. Προηγουμένως έχουν αξιολογηθεί οι κίνδυνοι και οι αβεβαιότητες που συνοδεύουν τη μετανάστευση, καθώς και οι ευκαιρίες και τα οφέλη που αυτή υπόσχεται. Όταν το σχέδιο της μετανάστευσης αποτύχει ενδέχεται τα άτομα να βιώσουν απογοήτευση ή/και απόγνωση. Τα προγράμματα AVR/AVRR στοχεύουν στην ενεργό επανένταξη του ατόμου καταπολεμώντας τον αρνητικό αντίκτυπο της αποτυχίας της επιλογής μετανάστευσης.

Η ρήτρα επανεισδοχής YTX μετατρέπει σε εφικτή τη διαδικασίας επιστροφής σε τρίτες χώρες από τις οποίες διέρχονται τα μετακινούμενα άτομα πριν εισέλθουν στην επικράτεια της ΕΕ. Η ρήτρα επανεισδοχής στο σύνολο των συμφωνιών μεταξύ ΕΕ και τρίτων χωρών, παρόλο που οι τρίτες χώρες προκαλούν αντιδράσεις καθώς θεωρούν ότι τέτοιου είδους πολιτικές αντιτίθενται στο διεθνές δίκαιο. Στις περισσότερες μάλιστα των περιπτώσεων εφαρμόζεται για YTX, γειτονικών με την ΕΕ (Duronio, 2018).

Προκειμένου να ενταχθεί η ρήτρα επανεισδοχής YTX στις συμφωνίες με τις τρίτες χώρες θα ήταν χρήσιμο να δημιουργηθούν κίνητρα και να υπάρχει ευελιξία εκ μέρους των Κρατών-Μελών για κάποια θέματα. Στις περισσότερες διαδικασίες διακραγμάτευσης στο πλαίσιο σύναψης διμερών συμφωνιών μεταξύ Κρατών-Μελών και τρίτων χωρών, η ρήτρα επανεισδοχής αποτέλεσε εμπόδιο και παράγοντα καθυστέρησης, ακόμα και όταν η ίδια συμπεριλαμβανόταν στις διμερείς συμφωνίες (Dimitriadi et al., 2015).

Η διαδικασία της επιστροφής των YTX στη χώρα καταγωγής τους περιέχει, ενημέρωση και συστάσεις πριν τη διαδικασία αναχώρησης, υποστήριξη κατά τη συγκέντρωση αναγκαίων ταξιδιωτικών εγγράφων, έκδοσης εισιτηρίων, χορήγησης αρωγής στον επωφελούμενο στο αεροδρόμιο. Αυτά αποτελούν την αρχή της βοήθειας που περιγράφεται στην ιστοσελίδα του ΔΟΜ στην Ελλάδα, στις μέρες μας. Εκτός αυτών, προβλέπεται να υπάρχει βοήθεια στους επωφελούμενους

του προγράμματος του ΔΟΜ μετά την άφιξή τους, με τη μορφή οικονομικού βοηθήματος (Dimitriadi et al., 2019).

Το οικονομικό αυτό βοήθημα μπορεί να συνεισφέρει στην κάλυψη των πρώτων εξόδων και την ανάγκη στέγασης, στη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης, σε βοήθεια για την εύρεση εργασίας και άλλων βοηθημάτων (Naveed et al., 2017; Koser et al., 2015).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι YTX αναζητούν καλύτερες συνθήκες εργασίας, διαβίωσης, και ασφάλειας στις χώρες που αποτελούν τον τελικό προορισμό τους. Σκοπός της μετακίνησής τους είναι να διαφύγουν από τη φτώχεια, τη δυστυχία, τον πόλεμο και άλλα δεινά, για να εξασφαλίσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Οι χώρες υποδοχής που διαχειρίζονται το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστευτικών ροών, όπως η Ελλάδα, χρειάζονται τόσο την οικονομική ενίσχυση και την υποστήριξη της ΕΕ με μηχανισμούς διευκόλυνσης φύλαξης των συνόρων, συνδρομή στην ένταξη και στην επιστροφή των YTX σε χώρες καταγωγής τους ή σε χώρες που επιθυμούν.

Οι Chalkia et al., (2018) τονίζουν τη σημαντική συνεισφορά Υπηρεσίας Ασύλου, καθώς η ίδρυσή της ήταν μια θεμελιώδης αλλαγή στη διαχείριση των διαδικασιών ασύλου στην Ελλάδα. Εξελίχθηκε και επεκτάθηκε με εξαιρετικά γρήγορους ρυθμούς ώστε να ανταποκρίνεται σε τρέχοντες και μακροχρόνιες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Επισημαίνουν ότι η ΕΕ καλείται να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που προκύπτουν στηρίζοντας τα Κράτη-Μέλη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας στην υποδοχή, φροντίδα, ένταξη αλλά και επιστροφή YTX στην πατρίδα τους.

Οι περισσότερες εκ των μελετών επισημαίνουν ότι η κατάσταση στην Ελλάδα επηρεάστηκε σημαντικά από την Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, συνέβαλε στη μείωση των ροών των προσφύγων/μεταναστών στην Ελλάδα, αν και οι αφίξεις συνεχίστηκαν, καθώς συνεχίζονταν οι εμπόλεμες συρράξεις στη Συρία. Εντούτοις, στην Ελλάδα παρέμεναν περίπου 50.000 YTX εγκλωβισμένοι στην ηπειρωτική χώρα, εξαιτίας του χρονικού πλαισίου που χρειάζεται κατά την εκτίμηση των αιτήσεων ασύλου, ενώ άλλοι ανέμεναν στα Κ.Υ.Τ. στα ελληνικά νησιά.

Επιπρόσθετα, οι περισσότερες εκ των μελετών επισημαίνουν ότι η θεσμική και δημοκρατική θωράκιση της ΕΕ είναι απαραίτητη για να ανταποκριθεί στο ζήτημα της μετανάστευσης και των μεταναστών/αιτούντων άσυλο/προσφύγων. Θα πρέπει να ενισχυθεί η ανεμπόδιστη πρόσβαση στο σύστημα ασύλου κάθε Κράτους-Μέλους και ταυτόχρονα να θεσπιστεί μια νέα μεταναστευτική πολιτική ώστε να μην επιβαρύνεται το σύστημα ασύλου με καταχρηστικές αιτήσεις. Επομένως, ο επιμερισμός της διαχείρισης μεταξύ των Κρατών-Μελών αποτελεί μια αναγκαιότητα, ιδίως μέσω της ενίσχυσης της μετεγκατάστασης, επιστροφής και επανεγκατάστασης των YTX. Επιπλέον, είναι καίριας σημασίας η αμοιβαία αναγνώριση των δικαιούχων διεθνούς προστασίας σε όλα τα Κράτη-Μέλη, αλλά και η διαρκής ανατροφοδότηση για την πολιτική κατάσταση στην Τουρκία και των πολιτικών που ακολουθεί.

Αδιαμφισβήτητα, βάσει δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τους, οι YTX θα πρέπει να συμμορφώνονται με το θεσμικό πλαίσιο και τις αξίες του κράτους υποδοχής, ενώ οι γηγενείς θα επωφελούνταν με τον εμπλουτισμό των γνώσεων τους για άλλες χώρες σχετικά με τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά λαών. Οι πολιτικές ένταξης πρέπει να γίνονται κυρίως με γνώμονα την ορθολογική

κατανομή των YTX στο εσωτερικό της χώρας και την πλήρη συμμετοχή των ανηλίκων YTX στο επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα.

Η πίεση που ασκήθηκε από τον αυξημένο αριθμό YTX στα νησιά και οι αντιδράσεις των τοπικών κατοίκων, είναι αποτέλεσμα της έλλειψης μιας συμπεριληπτικής και καθολικής πολιτικής. Πολιτιστικές και θρησκευτικές διαφορές χρησιμοποιήθηκαν από τις αντι-μεταναστευτικές/αντι-προσφυγικές πολιτικές απόψεις ότι «οι μετανάστες αποτελούν απειλή για την ελληνική κοινωνία».

Αναφορικά με τις επιστροφές των YTX, η κατάσταση βελτιώνεται, αλλά δεν έχει φτάσει στο βαθμό που ορίζει η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας (Alpes et al., 2017). Στην επιστροφή των YTX συμβάλουν πολλοί φορείς, όπως ΥΑΟΗΕΠ, Frontex, ΔΟΜ και πολλές Μ.Κ.Ο., παρέχοντας ανθρωπιστική υποστήριξη, συμβουλευτική, στέγαση και αρωγή στην Ελλάδα για τη καλύτερευση των συνθηκών υποδοχής, για τον έλεγχο της εθνικότητας των YTX, για τον επαναπατρισμό YTX που θέλουν να γυρίσουν στη χώρα που κατάγονται (Van Liempt et al., 2017).

Η ελάττωση του συνόλου των ατόμων του επαναπατρίζονται, η αύξηση διοικητικών κρατήσεων YTX, κενά στην παροχή υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, διερμηνείας, οι επισφαλής και μη κατάλληλες συνθήκες διαμονής, τα εμπόδια σε διοικητικών και οργανωτικών δράσεων, ο περαιτέρω επαγγελματισμός και οργανωτικός συντονισμός υπαλλήλων και εμπλεκόμενων υπηρεσιών διοίκησης και εφαρμογής, είναι εξαιρετικής σημασίας. Συντίθεται ένα νέο πλαίσιο διακυβέρνησης εξαιτίας: των δράσεων επιστροφών/επανεισδοχών εξαιτίας πολιτικών και θεσμικών μεταβολών σε επίπεδο ΕΕ (ανανεωμένο Κανονισμού Frontex, επαναδιατύπωση Οδηγίας Επιστροφών, διαβουλεύσεις για Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου) και τις εθνικές πολιτικές και νομοθετικές μεταβολές αναφορικά με το πλαίσιο περί διεθνούς προστασίας. Η συμμετοχή στελεχών του Συνηγόρου του Πολίτη (ΣΤΠ) σε διαδικασίες επιστροφών αναπτύσσει και συντελεί στην ομαλή διεξαγωγή των σχετικών διαδικασιών, διασφαλίζοντας την κατοχύρωση και προστασία στο σύνολο της διαδικασίας: α) του σεβασμού ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων, β) της αρχής μη-επαναπροώθησης, γ) της αναλογικής χρήση μέσων περιορισμού, δ) η αξιοπρέπεια επιστρεφόμενου, με την τήρηση των γενικών αρχών της ΕΕ και του διεθνούς και εθνικού δικαίου.

Ο εθελούσιος επαναπατρισμός παράτυπα διαμενόντων YTX όπου δύναται να εφαρμόζεται αποτελεί την προτιμητέα επιλογή. Οι σχετικές δράσεις υποβοηθούμενου επαναπατρισμού και υποστηρικτικές ενέργειες επανένταξης ενισχύουν, προστατεύουν και ενδυναμώνουν τους YTX που έχουν γυρίσει ώστε να συμμετέχουν με ενεργό ρόλο στην κοινωνία τους, αναπτύσσοντας μηχανισμούς αντίστασης, αποτρέποντας συνεπώς νέα επαναμετανάστευση σε παράτυπο πλαίσιο. Τα ανωτέρω κρίνονται πιο ωφέλιμα αναφορικά με το κόστος τους σε αντιστοιχία με τις διαδικασίες αναγκαστικών επιστροφών. Μέσω του υποβοηθούμενου επαναπατρισμού δύναται να πραγματοποιηθεί υπέρβαση της απροθυμίας συνεργασίας τρίτων χωρών στις διαδικασίες επαναπατρισμού YTX τους. Οι υποβοηθούμενες εθελούσιες επιστροφές έχουν βαθμιαία αναπτυχθεί

στην ΕΕ τα τελευταία έτη επί του συνολικού αριθμού διαδικασιών επιστροφής. Το επιτυχές αποτέλεσμα των προγραμμάτων υποβοηθούμενου επαναπατρισμού βασίζεται στην αξιοπιστία των αναγκαστικών επιστροφών. Οι ΥΤΧ συχνά χρειάζεται να καταβάλλουν υψηλά ποσά σε δίκτυα διακινητών ώστε να τους μεταφέρουν παρατύπως σε Κράτη-Μέλη της ΕΕ, μόνο εφόσον αντιληφθούν ότι επαναπατριστούν σε κάθε περίπτωση, καθώς ενδέχεται να είναι απρόθυμοι συμμετέχουν σε προγράμματα οικειοθελούς επιστροφής.

Η Ελλάδα ορίζοντας στελέχη μετανάστευσης στις διπλωματικές αποστολές της σε τρίτες χώρες/καταγωγής ώστε να διαμοιράζει πληροφοριακό υλικό (οπτικοακουστικό, ενημερωτικό) και μέσω οργανισμών της κοινωνίας των πολιτών. Οι παράτυπα εισερχόμενοι ΥΤΧ στην Ελλάδα, χρησιμοποιούν και βασίζονται σε παραπλανητικά στοιχεία για μια «Ευρώπη ευκαιριών» και «τάζουν» «καλύτερη ζωή σε κράτη της Βορείου Ευρώπης» και διασπείρονται από διακρατικά/διεθνή κυκλώματα διακινητών.

Καθίσταται εξαιρετικής σημασίας, τόσο τα Κράτη-Μέλη στην περιφέρεια της ΕΕ, όσο και στο σύνολο τους, να συστήσουν έναν Μηχανισμό Επαναπατρισμού σε επίπεδο Ευρωπαϊκό που θα ελέγχεται και συντονίζεται από την ΕΕΠ και θα υποστηρίζεται από οργανισμούς της ΕΕ, με στόχο τη ομαλή διεξαγωγή των διαδικασιών επαναπατρισμού των Κρατών-Μελών κατόπιν αιτήματος τους. Η περαιτέρω αναβάθμιση του Frontex, ως κύριος δρών στην εξέλιξη ουσιαστικών συνεργειών στις διαδικασίες επιστροφής, κρίνεται αναγκαία.

Η παροχή πληροφοριών αναφορικά την εφαρμογή προγραμμάτων εθελουσίων επιστροφών θα ήταν εξαιρετικά ωφέλιμο να κοινοποιούνται γενικότερα. Οι ερευνητική εμπειρία τονίζει ότι ειδικές πληθυσμιακές ομάδες (π.χ. οικογένειες με τέκνα) έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποφασίσουν να συμμετέχουν στα προγράμματα επιστροφών, με επανενταξιακά δράσεις στις χώρες καταγωγής. Θα ήταν αποδοτικότερο εάν το εύρος οικονομικών πόρων αυξανόταν ώστε τα προγράμματα των υποβοηθούμενων εθελουσίων επιστροφών και επανένταξης να προσέφεραν κάλυψη αναγκών για πιο πολλούς ΥΤΧ για λόγους οικονομικο-κοινωνικής επανένταξης στις χώρες καταγωγής τους.

Οι Ελληνικές αρχές δύνανται εκτός των διμερών συμφωνιών επανεισδοχής, να κάνουν χρήσων των σχετικών συμφωνιών για εργασία σε εποχική βάση. Οι εργάτες γης θα μπορούσαν να κρατούν τη χώρα διαμονής τους εκτός των Κρατών-Μελών της ΕΕ και να γυρίζουν ετησίως σε εποχική βάση σε ένα κυκλικό πλαίσιο επιστροφής για απασχόλησή. Η Ελλάδα διαθέτει πείρα παρεμφερών επιτυχών συμφωνιών (π.χ. Αίγυπτο, Αλβανία). Η εφαρμογή της συγκεκριμένης πρακτικής θα μπορούσε να προσδώσει επιπρόσθετα κίνητρα στα κράτη καταγωγής ώστε να υπάρξουν συνέργειες σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες επανεισδοχών, ενώ θα συντελούσε στην μείωση του συνόλου παράτυπων εισόδων για λόγους εργασίας (παράτυπη μετανάστευση εργασίας).

Το αντικείμενο των επιστροφών αποτελεί σύνθετο πλαίσιο δράσεων που προϋποθέτει συνδυαστικά με άλλες ενέργειες και τη συναίνεση των χωρών προέλευσης, ανάγκη για κοινή

πολιτική, σαφείς κανόνες και καλύτερη συνεργασία με τρίτες χώρες, αλλά και γενικότερα προοπτικές για μακροπρόθεσμες στρατηγικές που θα λαμβάνουν υπόψη τις ανθρωπιστικές διαστάσεις, καθώς και τις τάσεις που διαμορφώνονται στις ευρωπαϊκές αγορές εργασίας. Κεντρικός παράγοντας στις προκλήσεις από τη μετανάστευση αποτελούν οι σχέσεις με τρίτες χώρες και συνίσταται στην ανάγκη για βελτιωμένη συνεργασία και στενότερη διασύνδεση μεταξύ των εσωτερικών και εξωτερικών πολιτικών της ΕΕ.

Εφόσον ενισχυθεί και αναβαθμιστεί το πλαίσιο συνεργειών με χώρες που κατάγονται, προέρχονται και διέρχονται οι ΥΤΧ υπάρχει πιθανότητα επαρκέστερης διαχείρισης της πρωτογενούς και δευτερογενούς μετακίνησης, της παράτυπης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων και της απώλειας ανθρώπινων ζώων και των επαναπατρισμών.

Εν κατακλείδι, το μεταναστευτικό ζήτημα θα πρέπει να αντιμετωπιστεί στην ανθρωπιστική του διάσταση αλλά και με κριτήριο την ασφάλεια των πολιτών της χώρας και των ΥΤΧ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adamczyk, A. (2016). Albanian immigrants in Greece. *J. Liberty & Int'l Aff.*, 2, 49.
- Afouxenidis, A., et. al. (2017). Dealing with a humanitarian crisis. *Journal of Applied Security Research*, 12(1):7-39.
- Alpes, M. J., Tunaboylu, S., & van Liempt, I. (2017). Human rights violations by design.
- Bachiller López, C. (2022). Border policing at sea: Tactics, routines, and the law in a Frontex patrol boat. *The British Journal of Criminology*.
- Baldwin-Edwards, M., Blitz, B. K., & Crawley, H. (2019) The politics of evidence-based policy in Europe's 'migration crisis', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(12):2139-2155
- Batistella, G. (2018). Return Migration. CMS.
- Baumgartner, P., & Wagner, M. (2018). Sharing responsibilities in the Common European Asylum System.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. και Χατζή, Χ. (Επιμ.) (2019). Ειδική έκθεση 2018 του Συνηγόρου του Πολίτη για τις Επιστροφές Αλλοδαπών. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. <https://bit.ly/3DsJ9UO>
- Βουτσίνου, Μ. κ.ά. (2017). Η πρόκληση των μεταναστευτικών ροών και της προστασίας των προσφύγων. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη. <https://bit.ly/3HKy7s0>
- Campesi, G. (2021). Policing Mobility Regimes. *Borderscape*. Routledge.
- Carling, J., Mortensen, E. & Wu, J. (2011). A Systematic Bibliography on Return Migration. Oslo: PRIO.
- Cassarino, J. (2004). Theorising Return Migration. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2):253-279.
- Chalkia, A., & Giouzepas, A. (2018). It's just Europe's turn. In *Refugees and Migrants in Law and Policy*. Cham: Springer, 437-456
- Christopoulos, D. (2018). Report on political participation of Mobile EU citizens: Greece.
- Chtouris S. & Miller, D., S. (2017) Refugee Flows and Volunteers in the Current Humanitarian Crisis in Greece, *Journal of Applied Security Research*, 12(1):61-77.
- Γαλάνης, Π. (2022). Μεθοδολογία της έρευνας στις επιστήμες υγείας. Αθήνα: Κριτική.
- Digidiki, V., & Bhabha, J. (2019). Leaving and returning "home. *Kultura i Edukacja*, 2(124):143-156.
- Dimitriadi, A. (2015). 'Greece is Like a Door, You Go Through it to Get to Europe' ELIAMEP, IRMA.
- Dimitriadi, A. (2017). In Search of Asylum, *European Journal of Migration and Law*, 19(1):57-76.
- Dimitriadi, A. (2018). Afghans in Greece: Transit, Immobility and Return. In *Irregular Afghan Migration to Europe*. Palgrave Macmillan, Cham, 117-165.

- Dimitriadi, A., & Sarantaki, A. M. (2019). Borders and the Mobility of Migrants in Greece. CEASEVAL, 4.
- Douglas, M. et al. (1993). Theories of International Migration, Population and Development Review, 19(3):431-466.
- Duronio, J. (2018). "Sick man of Europe" or a Symptom of Greater Illness?: An Analysis of the Economic and Refugee Crises in Greece (Doctoral dissertation).
- Erdal, M. B., & Oeppen, C. (2018). Forced to leave? Journal of Ethnic and Migration Studies, 44(6):981-998.
- European Migration Network (EMN) (2015). Dissemination of Information on Voluntary Return: how to reach irregular migrants not in contact with the authorities. Synthesis Report. Brussels: EMN <https://bit.ly/3Dt1lZY>
- European Migration Network (EMN) (2017). The effectiveness of return in EU Member States. Synthesis Report. Brussels: EMN <https://bit.ly/3Y8PrfB>
- European Migration Network (EMN) (2021). Annual Report on Migration and Asylum EU 2020. Brussels: EMN <https://bit.ly/3WTn042>
- European Migration Network (EMN) (2021). Impact of Covid-19 Pandemic on Voluntary and Forced Return Procedures and Policy Responses <https://bit.ly/3JpOEmb>
- Fink, M. (2018). Frontex and human rights: responsibility in 'multi-actor situations' under the ECHR and EU public liability law. Oxford University Press.
- Flessa, A., et al. (2018). The Implementation of Assisted Voluntary Returns including Reintegration Measures (AVRR). Athens: IOM <https://bit.ly/3jmlsSI>
- Fouskas, T. (2019). Unravelling solidarity and hostility, in Rea, A., et al. (eds.), The Refugee Reception Crisis in Europe. Brussels: Éditions de l' Université de Bruxelles, 121-143.
- Fouskas, T., (2021). Introduction: Seeking Hope and Safety in the midst of Multiple Global Crises, in Fouskas, T. (Ed.). (2021). Immigrants, Asylum Seekers and Refugees in Times of Crises: A. Athens: EPLO Publications, 25-55.
- Fouskas, T., et al. (2019) Annual Report 2018 on Migration and Asylum in Greece: Part 2. Athens: EPLO/European Commission/EMN. <https://bit.ly/3RiHORm>
- Fouskas, T., et al. (2021) Detention and Alternatives to Detention in International Protection and Return Procedures. Athens: EPLO/Hellenic Ministry for Migration and Asylum/European Commission/EMN.
- Frontex, (2016). Risk Analysis 2016. Accessed 10-21-2022, <https://bit.ly/3WNG6IV>
- Frontex, (2017). Risk Analysis 2017. Frontex, Accessed 10-21-2022, <https://bit.ly/3Hnd4tT>
- Frontex, (2018). Risk Analysis 2018. Accessed 10-21-2022, <https://bit.ly/3Rm7Y5V>
- Frontex, (2019). Risk Analysis 2019. Accessed 10-21-2022, <https://bit.ly/40hOVNZ>

- Frontex, (2020). Risk Analysis 2020. Accessed 10-21-2022, <https://bit.ly/3DvwAUa>
- Φούσκας, Θ. (2014). Οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της Παράτυπης Μετανάστευσης στην Ελλάδα του 21ου αιώνα, *Επιθεώρηση Μεταναστευτικού Δικαίου*, 13(2-3):284-297.
- Gabriel, F. O. (2017). *Illegal migration in the Mediterranean: who benefits?* (Doctoral dissertation, Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn).
- Gemi, E., & Triandafyllidou, A. (2019). *Migration in Greece: recent developments in 2019*.
- Gkliati, M. (2020). *Frontex Return Operations and their Human Rights Implications. Deportation of Foreigners: EU instruments, Nation-State practices and social actors' involvement*", Bern: Peter Lang Editions.
- Grizis, V., et al. (2015). *Dissemination of Information on Voluntary Return: How to Reach Irregular Migrants not in Contact with the Authorities*. EMN Focused Study 2015. Athens: Center for Security Studies/Hellenic Ministry of Interior. <http://goo.gl/b3K17L> and <http://goo.gl/WazULW>
- Hatzopoulos, V., et al. (2017) *The Effectiveness of Return in EU Member States*. Athens: EPLO/Hellenic Ministry for Migration Policy/European Commission/EMN. Available at: <https://bit.ly/40iKCSy>
- Hatzopoulos, V., et al. (2017). *The Changing Influx of Asylum Seekers in 2014-2016*. Athens: EPLO/Ministry for Migration Policy/EMN.
- Hudson, L. (2018). Syrian Refugees in Europe. *New England Journal of Public Policy*, 30(2):9.
- Karamanidou, L., & Kasperek, B. (2018). *Border Management and Migration Control in the European Union*.
- Karamanidou, L., & Kasperek, B. (2022). From exceptional threats to normalized risks. *Journal of Borderlands Studies*, 37(3):623-643.
- Karatrantos, T. (2021). *Migration and Security: The Case of Greece*. In: Joensen, T., Taylor, I. (eds) *Small States and the European Migrant Crisis*. Palgrave Macmillan, Cham.
- Koser, K., & Kuschminder, K. (2015). Comparative research on the assisted voluntary return and reintegration of migrants. *International organization for migration*, 343.
- Kourachanis, N. (2018). Asylum seekers, hotspot approach and anti-social policy responses in Greece (2015-2017). *Journal of International Migration and Integration*, 19(4):1153-1167.
- Koutsouraki, E. (2017). The Indefinite Detention of Undesirable and Unreturnable Third-Country Nationals in Greece, *Refugee Survey Quarterly*, 36(1):85-106.
- Κόντης, Α. (2022). *Η Πολιτική Οικονομία της Διεθνούς Μετανάστευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Lemberg-Pedersen, M. (2016). Between asylum and security. In *Borderscaping: Imaginations and Practices of Border Making*. Routledge, 159-168

- Lovertt, A., Whelan, C., & Rendón, R. (2017). The Reality of the EU-Turkey Statement: How Greece has become a testing ground for policies that erode protection for refugees.
- Marouf, M. (2015a). Irregular Georgian Migration to Greece, Athens. ELIAMEP.
- Marouf, M. (2015b). It is not just the money. It is also how the people think over there.
- McMunn, A. (2019). Irregular migration journeys. Greece.
- Mylonas, H., & Žilović, M. (2019) Foreign policy priorities and ethnic return migration policies, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(4):613-635.
- Μαραβέγιας, Ν. Επιμ. (2016). *Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Κριτική.
- Naveed, T. A., Bhattib, A. A., & Ullahc, S. (2017). Determinants of Return Migration. *The Pakistan Journal of Social Issues*, 8(1).
- Nika, A. (2017). Dear Family: How European migration policies are keeping families apart.
- Pawar, S. (2019). More than just a refugee.
- Petracou, E., et al. (2018). Greece-Country Report: Legal and Policy Framework of Migration Governance.
- Pitonak, A., & Beşer, M. E. (2017). A neglected population. *ARIES*, 17, 29.
- Rea, A., et al. (eds.), (2019). *The Refugee Reception Crisis in Europe*. Brussels: Université de Bruxelles.
- Stevens, D. E. (2018). Greece as ‘Transit Country’: The Role of Law and Policy. 3287879.
- Triandafyllidou, A. (2015). Actors and factors in the governance of irregular migration: a comparative analysis of Albanian, Georgian, Ukrainian, Pakistani and Afghani irregular flows to Greece.
- Tsakonas, P. J., & Xenakis, D. K. (2013). European Approaches to Illegal Migration in the Mediterranean: *Études helléniques/Hellenic Studies*, 21(1):141-175.
- Tsitselikis, K. (2019). Refugees in Greece. *International Migration*, 57(2):158-175.
- Van Liempt, I. C., et al. (2017). Evidence based assesment of migration deals: The case of the EU Turkey Statement.
- Wagner, J. (2021). Frontex—The EU Border Management and Coast Guard Agency. In *Border Management in Transformation*. Cham, Springer, 227-241.
- Zapkin, P. (2018). Reading Two Greek Refugee Plays in the Season of the Syrian Refugee Crisis. *Journal of Dramatic Theory and Criticism*, 33(1):9-29.
- Zervaki, A. (2018). Human security and climate change mitigation, *Marine Policy*, 98, 286-294.